

■ Països amb conflicte armat (indicador núm. 1) 🇸🇴* FI del conflicte armat durant 2009 (Indicador núm. 1)

1. Conflictes armats

- L'any 2009 es van registrar 31 conflictes armats, però la reducció de les hostilitats a Sri Lanka (nord-est) i Índia (Nagalàndia) va fer que en finalitzar l'any hi hagués 29 conflictes actius. Respecte al 2008, el Sudan (meridional) es va incorporar al llistat de conflictes.
- La gran majoria de conflictes armats van tenir lloc a Àsia (14) i Àfrica (10), mentre que els restants van tenir lloc a Europa (3), Orient Mitjà (3) i Amèrica (1).
- Aproximadament dues terceres parts dels conflictes armats de l'any 2009 van estar vinculats a aspiracions identitàries i demandes de més autogovern.
- Els conflictes armats de més intensitat es van produir a l'Afganistan, Colòmbia, l'Iraq, la RD Congo (est), el Pakistan (nord-oest), Somàlia, Sri Lanka, el Sudan (meridional) i Uganda (nord).
- La violència es va intensificar al Iemen en el marc del conflicte entre el Govern i els seguidors d'al-Houthi, al nord del país, amb un dramàtic impacte en la població civil.
- Es va agreujar la violència a l'Afganistan i al nord-oest del Pakistan, amb milers de víctimes mortals, davant l'expansió de les milícies talibanes i l'increment d'atemptats i xocs entre les insurreccions i les forces de seguretat.
- A Àfrica, l'escenari d'operacions de l'LRA es va traslladar des del nord d'Uganda a la regió fronterera entre la RD Congo, Sudan i la R. Centreafricana, mentre que a Somàlia es va produir la pitjor escalada de violència dels últims 20 anys.

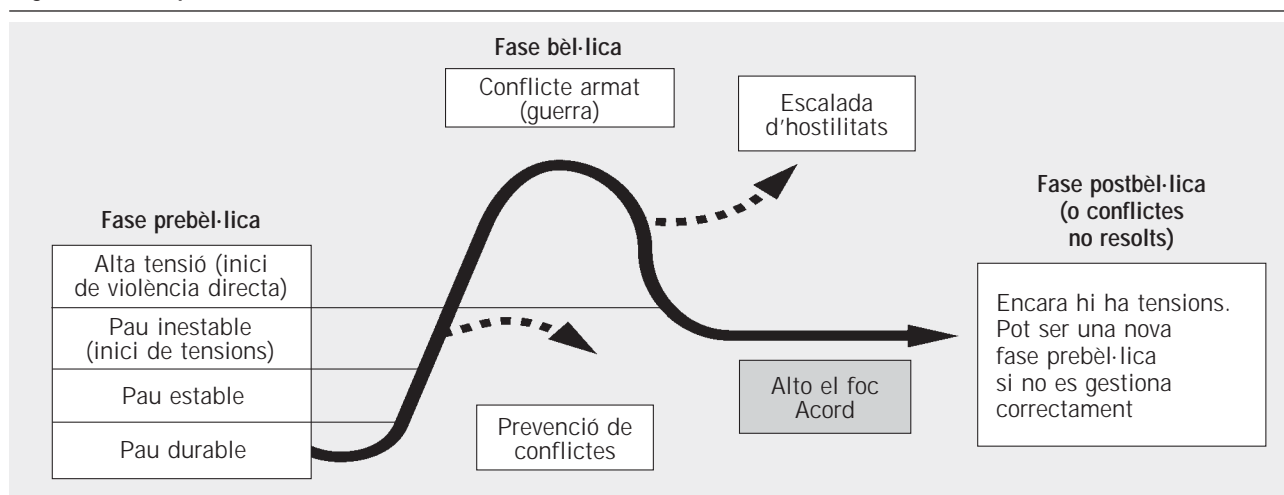
En aquest capítol s'analitzen els conflictes armats que van tenir lloc al llarg del 2009 (indicador núm. 1). El capítol té dos apartats principals, a més de la definició que s'exposa a continuació i del mapa al principi del capítol en què s'assenyalen els conflictes actius el 2009. En la primera part s'analitzen les tendències globals dels conflictes armats el 2009 i en la segona es descriuen l'evolució i els esdeveniments més rellevants de cada conflicte armat durant l'any.

1.1. Conflictes armats: definició

S'entén per **conflicte armat** tot enfrontament protagonitzat per grups armats regulars o irregulars que tenen objectius percebuts com incompatibles, en el qual l'ús continuat i organitzat de la violència: a) provoca un mínim de 100 víctimes mortals en un any i/o un greu impacte al territori (destrucció d'infraestructures o de la natura) i la seguretat humana (per exemple població ferida o desplaçada, violència sexual, inseguretat alimentària, impacte en la salut mental i en el teixit social o disrupció dels serveis bàsics); b) busca la consecució d'objectius diferenciats dels de la delinqüència comuna, i normalment vinculats:

- a demandes d'autodeterminació i autogovern, o a aspiracions identitàries;
- a l'oposició al sistema polític, econòmic, social o ideològic d'un Estat, o a la política interna o internacional d'un govern, cosa que en tots dos casos motiva la lluita per accedir o erosionar el poder;
- al control dels recursos o del territori.

Figura 1.1. Etapes dels conflictes

Taula 1.1. Resum dels conflictes armats de l'any 2009

Conflicte ¹ -inici-	Tipologia ²	Actors principals ³	Intensitat ⁴
			Evolució ⁵
Àfrica			
Algèria -1992-	Intern internacionalizat	Govern, Grup Salafista per a la Predicació i el Combat (GSPC) / organització d'al-Qaida al Magrib Islàmic (AQMI)	2
	Sistema		=
Etiòpia (Ogaden) -2007-	Intern	Govern, ONLF, OLF, milícies progovernamentals	2
	Autogovern, Identitat		=
Nigèria (Delta del Níger) -2001-	Intern	Govern, MEND, MOSOP, NDPVF i NDV, milícies de les comunitats ijaw, itsekere, urhobo i ogoni, grups de seguretat privada	2
	Recursos, Identitat		↓
R. Centreafricana -2006-	Intern internacionalizat	Govern, APRD, UFDR, escissions de la UFDR (FURCA, MJLC), FDPC, França, MICOPAX, MINURCAT i assaltadors de camins	1
	Govern		=
RD Congo (est) -1998-	Intern internacionalizat	Govern, milícies Mai-Mai, FDLR, FDLR-RUD, CNDP, FRF, PARECO, APCLS, grups armats d'Ituri, grup armat d'oposició burundès FNL, grups armats d'oposició ugandesos ADF-NALU i LRA, Rwanda, MONUC	3
	Identitat, Govern, Recursos		=
Somàlia -1988-	Intern internacionalizat	Nou Govern Federal de Transició (GFT) –al qual s'ha unit la facció moderada de l'Aliança per a l'Alliberament de Somàlia (ARS)– amb el suport d'Ahl as-Sunna wal-Jama'a, senyors de la guerra, Etiòpia, EUA, AMISOM, facció radical de l'Aliança per a l'Alliberament de Somàlia (ARS) –formada per part dels Tribunals Islàmics (UTI), Hizbul Islam i al-Shabaab– i amb el suport d'Eritrea.	3
	Govern		=
Sudan (meridional) -2009-	Intern	Milícies de comunitats ètniques, Govern d'unitat nacional i Govern del Sudan Meridional	3
	Territori, Recursos, Autogovern		↑
Sudan (Darfur) -2003-	Intern internacionalizat	Govern, milícies progovernamentals janjaweed, JEM, diverses faccions de l'SLA i altres grups armats	2
	Autogovern, Recursos, Identitat		↓
Txad -2006-	Intern internacionalizat	Govern, nova coalició de grups armats UFR (UFDD, UFDD Fonamental, RFC, CNT, FSR UFCD, UDC, FPRN), MDJT, FPIR, milícies janjaweed, milícia Toro Boro, Sudan, França, MINURCAT	2
	Govern		↓
Uganda (nord) -1986-	Intern internacionalizat	Forces Armades ugandeses, centreafricanes, congolese i de Sudan Meridional, milícies progovernamentals de RD Congo i de Sudan meridional, LRA	3
	Autogovern, Identitat		↑
Amèrica			
Colòmbia -1964-	Intern internacionalizat	Govern, FARC, ELN, grups paramilitars	3
	Sistema		=
Àsia			
Afganistan -2001-	Intern internacionalizat	Govern, coalició internacional (liderada pels EUA), ISAF (OTAN), milícies talibanes, senyors de la guerra	3
	Sistema		↑
Filipines (NPA) -1969-	Intern	Govern, NPA	1
	Sistema		=
Filipines (Mindanao-MILF) -1978-	Intern	Govern, MILF	2
	Autogovern, Identitat		↓
Filipines (Mindanao-Abu Sayyaf) -1991-	Intern internacionalizat	Govern, Abu Sayyaf	1
	Autogovern, Identitat, Sistema		↑
Índia (Assam) -1983-	Intern internacionalizat	Govern, ULFA, DHD, Black Widow, NDFB	2
	Autogovern, Identitat		=

Conflicte -inici-	Tipologia	Actors principals	Intensitat
			Evolució
Àsia			
Índia (Jammu i Caixmir) -1989-	Intern internacionalizat	Govern, JKLF, Lashkar-e-Tayyeba, Hizb-ul-Mujahideen	2
	Autogovern, Identitat		↓
Índia (Manipur) -1982-	Intern	Govern, PLA, UNLF, PREPAK, KNF, KNA, KYNL	2
	Autogovern, Identitat		↓
Índia (Nagalàndia) -1955-	Intern	Govern, NSCN-K, NSCN-IM	1
	Autogovern, Identitat		Fi
Índia (CPI-M) -1967-	Intern	Govern, CPI-M (naxalites)	2
	Sistema		↑
Myanmar -1948-	Intern	Govern, grups armats (KNU/KNLA, SSA-S, KNPP, UWSA, CNF, ALP, DKBA, KNPLAC, SSSNPLO)	1
	Autogovern, Identitat		↑
Pakistan (Balutxistan) -2005-	Intern	Govern, BLA, BRA i BLF	2
	Autogovern, Recursos		=
Pakistan (nord-oest) -2001-	Intern internacionalizat	Govern, milícies talibanes, milícies tribals, EUA	3
	Sistema		↑
Sri Lanka (nord-est) -1983-	Intern	Govern, LTTE	3
	Autogovern, Identitat		Fi
Tailàndia (sud) -2004-	Intern	Govern, grups armats d'oposició secessionistes	2
	Autogovern, Identitat		=
Europa			
Rússia (Txetxènia) -1999-	Intern	Govern federal rus, Govern de la república de Txetxènia, grups armats d'oposició	1
	Autogovern, Identitat, Sistema		↑
Rússia (Ingúixia) -2008-	Intern	Govern federal rus, Govern de la república d'Ingúixia, grups armats d'oposició (Jamaat Ingush)	1
	Sistema		↑
Turquia (sud-est) -1984-	Intern internacionalizat	Govern, PKK, TAK	2
	Autogovern, Identitat		↓
Orient Mitjà			
Iraq -2003-	Intern internacionalizat	Coalició internacional liderada pels Estats Units i el Regne Unit, grups armats d'oposició interns i externs	3
	Sistema, Govern, Recursos		=
Israel-Palestina -2000-	Internacional	Govern israelià, milícies de colons, ANP, Fatah (Brigades dels Màrtirs d'al-Aqsa), Hamàs (Brigades Ezzedin al-Qassam), Gihad Islàmica, FPLP, FDLP, Comitès de Resistència Popular	2
	Autogovern, Identitat, Territori		↓
Iemen -2004-	Intern internacionalizat	Govern, seguidors del clergue Al-Houthi (Al-Shabab al-Mumen)	2
	Sistema		↑

1: intensitat baixa; 2: intensitat mitjana; 3: intensitat alta;

↑: escalada de la violència; ↓: reducció de la violència; = : sense canvis; Fi: deixa de considerar-se conflicte armat

- En aquesta columna s'assenyalen els Estats en què hi ha conflictes armats, i entre parèntesis es mostra la regió dins de l'Estat on té lloc el conflicte o el nom del grup armat que protagonitza el conflicte. L'última opció s'utilitza en els casos en què existeix més d'un conflicte armat en un mateix Estat o en un mateix territori d'un Estat, per tal de diferenciar-los.
- L'informe classifica i analitza els conflictes armats a partir d'una doble tipologia, que aborda, d'una banda, les causes o la incompatibilitat d'interessos i, de l'altra, la confluència entre escenari del conflicte i actors. Quant a les causes, se'n poden distingir les següents: demandes d'autodeterminació i autogovern (Autogovern) o aspiracions identitàries (Identitat); oposició al sistema polític, econòmic, social o ideològic

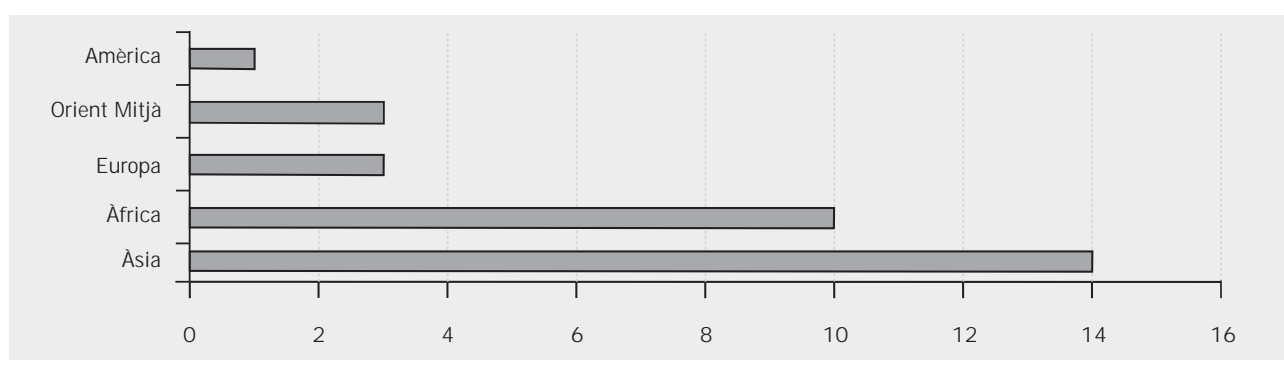
1.2. Conflictes armats: tendències globals el 2009

L'any 2009 es van registrar 31 conflictes armats, encara que en finalitzar l'any en van romandre actius 29. Durant l'any la victòria militar de l'Exèrcit de Sri Lanka sobre l'LTTE i la reducció de les hostilitats a l'estat indi de Nagalàndia va fer que ambdós contextos deixessin de ser considerats com a conflictes armats. Respecte de l'any 2008, la xifra total de conflictes armats és la mateixa (31 conflictes durant l'any, 30 actius en finalitzar l'any) i l'única variació és la inclusió del Sudan (meridional), que va experimentar un greu increment de la violència. La gran majoria dels conflictes armats van ocórrer a Àsia (14) i Àfrica (10), seguits d'Europa (3), Orient Mitjà (3) i Amèrica (1). En tots els casos analitzats en aquest apartat, l'Estat va ser una de les parts contendents. Si més no, en nombrosos conflictes es van produir freqüents enfrontaments entre actors armats no

estats, mentre que en altres contextos, com el Sudan (meridional), la violència intercomunitària va explicar bona part dels alts nivells de mortalitat. Tots els conflictes, a excepció de la disputa entre Israel i Palestina,⁶ van ser interns (14) o interns internacionalitzats (16). La durada mitjana dels conflictes armats el 2009 va ser d'uns 18 anys, encara que aquesta dada ha de ser relativitzada per la dificultat de posar una data d'inici exacta a un conflicte i per l'elevat nombre de conflictes armats actuals que han patit cicles de violència amb anterioritat.

Encara que els conflictes armats són multicausals, és remarcable que **gairebé dos de cada tres conflictes (19 sobre 31) fan referència principalment a aspiracions identitàries o demandes de més autogovern.** D'altra banda, existeixen 14 casos en els quals la incompatibilitat principal està vinculada a l'oposició a un determinat Govern o al sistema polític, econòmic, social o ideològic d'un Estat. D'aquests, en cinc casos

Gràfic 1.1. Distribució regional del nombre de conflictes armats

d'un Estat (Sistema) o a la política interna o internacional d'un govern (Govern), cosa que en tots dos casos motiva la lluita per accedir al poder o erosionar-lo; o lluita pel control dels recursos (Recursos) o del territori (Territori). Pel que fa a la segona tipologia, els conflictes armats poden ser interns, interns internacionalitzats o internacionals. Es considera conflicte armat intern l'enfrontament protagonitzat per actors armats del mateix Estat que operen exclusivament a i des de l'Estat. En segon lloc, s'entén per conflicte armat intern internacionalitzat aquell en el qual alguna de les parts contendents és forana, o quan l'enfrontament s'estén al territori de països veïns. Per considerar un conflicte armat intern internacionalitzat també es té en compte si els grups armats tenen les bases militars als països veïns, en connivència amb altres Estats, des dels quals llancen els atacs. Finalment, s'entén per conflicte internacional aquell en el qual s'enfronten actors estatals o no estatals de dos o més països. D'altra banda, cal tenir en compte que la majoria dels conflictes armats actuals tenen una important dimensió i influència regional o internacional, a causa, entre altres factors, dels fluxos de persones refugiades, del comerç d'armes, dels interessos econòmics o polítics (com ara l'explotació legal o il·legal de recursos) que els països veïns tenen al conflicte, de la participació de combatents estrangers o del suport logístic i militar proporcionat per altres Estats.

3. Els actors principals que intervenen en els conflictes conformen una amalgama d'actors armats regulars o irregulars. Els conflictes sol protagonitzar-los el govern, o les seves forces armades, contra un o diversos grups armats d'oposició, però també poden incloure altres grups no regulars, com ara clans, guerrilles, senyors de la guerra, grups armats oposats entre ells o milícies de comunitats ètniques o religioses. Encara que l'instrument bèl·lic que més utilitzen els actors és l'armament convencional i, en particular, les armes lleugeres (que són les causants del 90% de les víctimes mortals dels conflictes, principalment dones i menors), en molts casos s'empren altres mitjans, com atacs suicides, atemptats i violència sexual; fins i tot la gana és utilitzada com a instrument de guerra.
4. La intensitat d'un conflicte armat (alta, mitjana o baixa) i la seva evolució trimestral (escalada de la violència, reducció de la violència, sense canvis) s'avaluen principalment a partir de la seva mortalitat (nombre de víctimes) i impacte en la població i territori. Alhora, hi ha altres dimensions que han de ser considerades, com la sistematització i la freqüència de la violència o la complexitat de la disputa bèl·lica (la complexitat està normalment vinculada al nombre i la fragmentació dels actors involucrats, al grau d'institucionalització i capacitat de l'Estat i al grau d'internacionalització del conflicte, i també a l'elasticitat dels objectius i a la voluntat política de les parts per aconseguir acords). Per tant, es solen considerar conflictes armats d'alta intensitat aquells que causen més de 1.000 víctimes mortals anuals, afecten normalment porcions significatives del territori i la població i impliquen un nombre important d'actors (que estableixen interaccions d'aliança, confrontació o coexistència tàctica entre ells). Els conflictes de mitjana i baixa intensitat, en els quals es registren més de 100 víctimes mortals anuals, presenten les característiques esmentades tot i que amb menys presència i abast. Es considera que un conflicte armat acaba quan hi ha una reducció significativa i sostinguda de les hostilitats armades, sia per victòria militar, acord entre els actors enfrontats o desmobilització d'una de les parts, sia perquè una de les parts enfrontades renuncia a la lluita armada o la limita notablement com a estratègia per a la consecució dels objectius. Cap d'aquestes opcions no significa necessàriament la superació de les causes de fons del conflicte armat ni tanca la possibilitat d'un ressorgiment de la violència. La cessació temporal d'hostilitats, formal o tàcita, no implica necessàriament el final del conflicte armat.
5. En aquesta columna es compara l'evolució dels esdeveniments del trimestre actual amb les de l'anterior, i el símbol d'escalada de la violència (↑) apareix si la situació general del conflicte durant el trimestre actual és més greu que la del període anterior, el de reducció de la violència (↓) si és millor i el de sense canvis (=) si no ha experimentat canvis significatius.
6. A pesar que Palestina (l'Autoritat Nacional Palestina és una entitat política vinculada a una determinada població i a un territori) no és un Estat reconegut internacionalment, es considera el conflicte entre Israel i Palestina com a "internacional" i no com a "intern" ja que es tracta d'un territori ocupat il·legalment i la pretesa pertinença d'aquest a Israel no és reconeguda pel Dret Internacional ni per cap resolució de Nacions Unides.

–l'Iraq, el Txad, la R. Centreafricana, la RD Congo (est) i Somàlia– diversos grups armats lluitaven per accedir al poder o bé per erosionar el Govern central. Pel que fa als casos en què el motiu principal del conflicte era l'oposició al sistema de l'Estat, es poden identificar dues categories. En la primera, formada per Colòmbia, Filipines (NPA) i l'Índia (CPI-M), la insurrecció advocava per l'establiment d'un sistema polític i econòmic de tipus socialista. En la segona categoria, algunes de les parts contendents han explicat la seva intenció de crear un Estat islàmic o d'introduir elements essencials de la llei islàmica en les institucions i la legislació de l'Estat, com en els casos d'Algèria, l'Afganistan, les Filipines (Mindanao-Abu Sayyaf), l'Iraq, el Pakistan (nord-oest), Rússia (Txetxènia), Rússia (Ingúixia), Somàlia i el Iemen. Cal destacar que alguns dels grups armats d'oposició que operen en aquests països han estat acusats de mantenir vincles amb la xarxa al-Qaida. A més, dels casos en què les causes del conflicte estan vinculades amb la identitat i l'autogovern o amb el tipus de govern o sistema, existeixen diversos països en els quals el **control dels recursos i el territori** són fonamentals per entendre l'origen i la dinàmica de les disputes bèl·liques. Això va ser especialment evident en els casos de **l'Iraq, Nigèria (Delta del Níger), el Pakistan (Balutxistan), la RD Congo (est), el Sudan (Darfur) i el Sudan (meridional), encara que, en molts altres casos, el control o accés als recursos alimentaris i aguditza la disputa.**

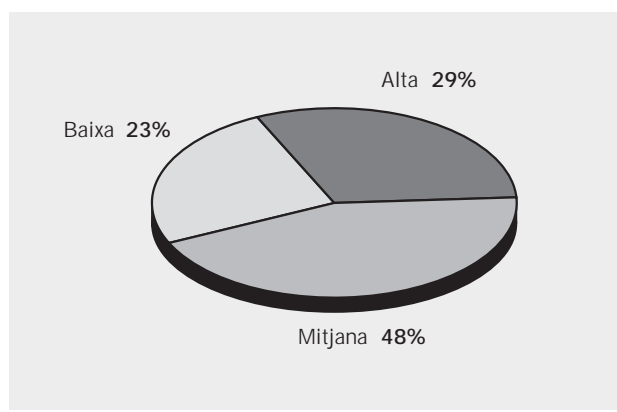
Pel que fa a la intensitat, **en nou casos –l'Afganistan, Colòmbia, l'Iraq, la RD Congo (est), el Pakistan (nord-oest), Somàlia, Sri Lanka, el Sudan (meridional) i Uganda (nord)– els alts nivells de violència van provocar la mort d'unes 1.000 persones**, encara que en alguns d'aquests casos com l'Afganistan, el Pakistan (nord-oest), l'Iraq, Sri Lanka, Somàlia o el Sudan (meridional) la xifra de mortalitat va ser molt més elevada. Respecte a l'any anterior, es van incorporar al llistat de conflictes de més intensitat els casos d'Uganda (principalment per la extensió de les activitats armades de l'LRA a països com el Sudan, la R. Centreafricana o la RD Congo) i el sud del Sudan (bàsicament pel notable increment de la violència intercomunitària). Per contra, la intensitat del conflicte es va reduir sensiblement en algunes de les disputes més virulentes de l'any 2008, com al Txad, Israel-Palestina i el Sudan (Darfur). A l'igual de l'any anterior, la major part dels conflictes

armats van registrar una intensitat mitjana (15 conflictes), mentre que els set casos restants –l'Índia (Nagalàndia), les Filipines (Mindanao-Abu Sayyaf), les Filipines (NPA), Myanmar, la R. Centreafricana, Rússia (Txetxènia) i Rússia (Ingúixia)– van registrar una intensitat baixa. Quant a l'evolució respecte de l'any anterior, **en 10 dels 29 conflictes actius a final d'any es va produir un increment de les hostilitats**; en 11 casos la situació de conflictivitat no va registrar alteracions significatives i en vuit casos es va constatar una reducció de la violència: el Txad, Nigèria (Delta del Níger), el Sudan (Darfur), les Filipines (Mindanao-MILF), l'Índia (Jammu i Caixmir), l'Índia (Manipur), Turquia (sud-est) i Israel-Palestina.

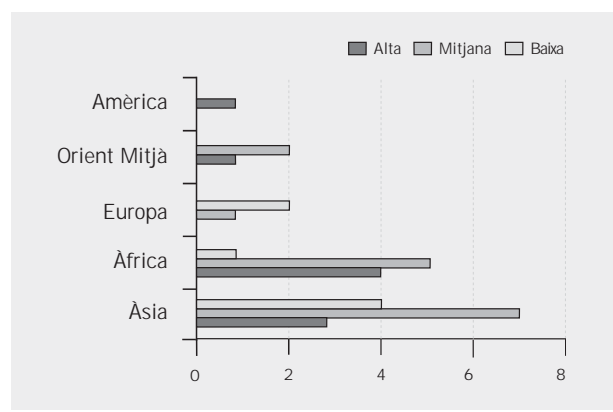
a) Tendències regionals

Per regions, cal assenyalar que **la majoria dels conflictes a Àfrica estan vinculats a la lluita per accedir o erosionar el poder a causa de l'oposició a la política interna o internacional del Govern**. Si més no, és molt inferior a la mitjana mundial el nombre de conflictes en què les demandes d'autodeterminació d'un territori o un col·lectiu són la clau del conflicte. De fet, encara que en els casos de la República Democràtica del Congo (est), Nigèria (Delta del Níger) i Uganda (nord) s'han utilitzat els greuges identitaris per justificar la lluita armada o per mobilitzar determinats sectors de la població, els casos d'Etiòpia (Ogaden) i del Sudan (meridional) són els únics en els quals la dimensió d'autogovern té un paper destacat. La segona característica principal dels conflictes a Àfrica és la seva dimensió regional, tant pel paper destacat que en moltes ocasions tenen els governs de països veïns, com per les bases que nombrosos grups armats tenen en països limítrofs. En aquest sentit, destaquen les clares vinculacions entre els conflictes que es produeixen a la R. Centreafricana, el Txad i el Sudan (Darfur), les incursions de les Forces Armades etiòps a Somàlia en suport del Govern Federal de Transició, l'activitat de grups armats d'origen rwandès a l'est de la RD Congo o la internacionalització del conflicte del nord d'Uganda provocada per l'expansió de les activitats de l'LRA al sud-est de la R. Centreafricana, al nord-est de la RD Congo i al sud-oest del Sudan. Excepte els casos d'Etiòpia (Ogaden), el Sudan (meridional) i Nigèria (Delta del Níger), tots els conflictes a l'Àfrica van ser catalo-

Gràfic 1.2. Intensitat dels conflictes armats

Gràfic 1.3. Intensitat per regions dels conflictes

gats com a interns internacionalitzats. Una altra característica dels conflictes armats a l'Àfrica és l'elevat nombre d'actors armats. Així, en els casos de la RD Congo (est), Somàlia, el Sudan (Darfur) i Nigèria (Delta del Níger) el nombre d'actors armats implicats activament en les hostilitats s'eleva a més de 10, mentre que en set casos més existeix un mínim de quatre actors armats.

Actualment, la durada mitjana dels conflictes armats a l'Àfrica (uns nou anys) és molt inferior a la mitjana mundial (18 anys) i a la de la resta de continents. Així, solament tres dels nou conflictes –Algèria, Somàlia i Uganda (nord)– tenen més de 15 anys de durada, mentre que set d'ells es van iniciar després de l'any 2000. No obstant això, la intensitat dels conflictes a l'Àfrica és superior a la d'altres regions, el que probablement està vinculat al fet que **el continent alberga gairebé la meitat dels conflictes armats de més intensitat del món: la RD Congo (est), Somàlia, el Sudan (meridional) i Uganda (nord)**. Quant a l'evolució de les guerres a l'Àfrica durant el 2009, cal destacar l'increment de la violència al sud del Sudan (principalment per enfrontaments comunitaris) i Somàlia (on alguns analistes van denunciar que s'havia produït l'escalada de violència més forta de les últimes dues dècades) o l'expansió del grup armat LRA a la R. Centreafricana, el Sudan i la RD Congo. En positiu, cal destacar la disminució de la violència en conflictes com els del Txad, Nigèria (Delta del Níger) o el Sudan (Darfur).

A Àsia, al contrari del que succeeix a l'Àfrica, més del 70% dels conflictes armats estan vinculats a demandes d'autogovern o aspiracions identitàries i la majoria (64%) tenen un caràcter eminentment intern. No obstant això, també existeixen casos amb una clara i determinant dimensió internacional, com els casos de l'Afganistan, l'Índia (Jammu i Caixmir) i el Pakistan (nord-oest). La mitjana de durada dels conflictes a Àsia supera els 26 anys i és clarament la més alta del món. En aquest sentit, cal destacar que dues de les insurreccions més antigues del planeta (la karen a Myanmar i la naga al nord-est de l'Índia) remunten els seus orígens fins als anys cinquanta, mentre que les dues principals insurreccions comunistes del continent (l'NPA a les Filipines i el CPI-M a l'Índia) van iniciar les seves activitats als anys seixanta. A més, hi ha uns altres cinc conflictes –les Filipines (Mindanao-MILF), l'Índia (Assam), l'Índia (Manipur), l'Índia (Jammu i Caixmir) o Sri Lanka (nord-est)– que han estat actius més de dues dècades. Alguns dels factors que expliquen la llarga durada dels conflictes armats a Àsia poden ser la menor presència d'actors internacionals en tasques de facilitació i mediació (especialment per part de Nacions Unides), el gran nombre de conflictes vinculats a la formació de l'Estat o la dificultat de resoldre les disputes associades a la identitat i l'autodeterminació, molt nombroses a Àsia. Quant a la intensitat, cal assenyalar que tres dels nou conflictes amb les taxes de mortalitat més altes del planeta es van produir a Àsia Meridional: l'Afganistan, el Pakistan (nord-oest) i Sri Lanka, malgrat que aquest últim conflicte va finalitzar al mes de maig.

Quant als actors, al continent asiàtic conviuen conflictes amb grups armats amb una gran capacitat bèl·lica

i, fins i tot, de control territorial –el CPI-M a l'Índia, l'NPA i el MILF a les Filipines o l'LTTE a Sri Lanka abans de ser derrotat els primers mesos del 2009– amb altres contextos caracteritzats per una enorme fragmentació dels grups insurgents –l'Afganistan, el Pakistan (nord-oest), l'Índia (Assam), l'Índia (Nagalàndia), Myanmar o Tailàndia (sud). Més enllà del qualificatiu de terroristes que pràcticament tots els governs utilitzen per denominar els seus respectius grups armats d'oposició, cal destacar que, en alguns casos, com l'Afganistan, el Pakistan (nord-oest), l'Índia (Jammu i Caixmir) o les Filipines (Mindanao-Abu Sayyaf), els governs vinculen estretament les seves estratègies de contrainsurgència a l'anomenada lluita global contra el terrorisme, de la qual obtenen legitimitat política i, en alguns casos, suport econòmic i militar. En els últims casos esmentats, els grups armats plantegen reivindicacions religioses vinculades a l'islam. **Una altra de les característiques de la conflictivitat a Àsia és que hi ha alguns estats, com l'Índia, les Filipines o el Pakistan, que alberguen diversos conflictes armats, amb diferents causes, dinàmiques de guerra i localitzacions en el territori**. Quant a l'evolució dels conflictes durant el 2009, destaquen l'escalada de la violència a l'Afganistan i el nord-oest del Pakistan –ambdós amb una creixent implicació del Govern nord-americà– i l'increment de les ofensives contrainsurgents del Govern de Myanmar a l'est del país i del Govern filipí a Mindanao contra el grup Abu Sayyaf. D'altra banda, també cal destacar la disminució de les hostilitats als estats indis de Jammu i Caixmir i Manipur. En una altra regió índia, Nagalàndia, la disminució significativa dels índexs de mortalitat va dur a considerar la fi del conflicte armat. De la mateixa manera, la victòria militar de les Forces Armades de Sri Lanka sobre l'LTTE va provocar una reducció dràstica dels combats, fet pel qual el nord-est de Sri Lanka va deixar de ser considerat un conflicte armat. No obstant això, en les últimes etapes de l'ofensiva de l'Exèrcit, es van registrar algunes de les fases més virulentes de la guerra des del seu inici els anys vuitanta.

Finalment, cal destacar algunes qüestions sobre els conflictes armats a la resta de continents. A **Amèrica**, el conflicte a Colòmbia va continuar sent dels més llargs i letals del món, amb un gran impacte en la població civil en termes de mortalitat i desplaçament forçat. En aquest sentit, durant l'any 2009 es va incrementar la violència en les regions sud-occidentals del país i es va fer molt explícit l'impacte de la violència sobre els pobles indígenes. A més, va augmentar el grau d'internacionalització del conflicte. A **Europa, el centre neuràlgic de la conflictivitat va ser de nou la zona situada entre els mars Negre i Caspi**. En aquesta regió van augmentar les hostilitats armades en les repúbliques russes veïnes de Txetxènia i Ingúixia, amb fronteres poroses i certs nexes entre les seves insurreccions i polítiques contrainsurgents. No obstant això, en termes comparatius, la intensitat del conflicte en ambdós contextos va continuar sent baixa. A Turquia, les diferents iniciatives de les parts per resoldre el conflicte van provocar una disminució en els nivells de violència, encara que van continuar produint-se enfrontaments armats durant tot l'any i l'Exèrcit va continuar bombardejant el PKK al nord de l'Iraq, on el grup té les seves bases. Finalment, a l'**Orient Mitjà**, la violència va

augmentar a l'Iraq –principalment per la proximitat dels comicis de 2010 i pel replegament de les tropes nord-americanes de les ciutats iraquianes– i, especialment, al Iemen, on existeix el risc d'internacionalització de la disputa per la implicació d'Àrabia Saudita i l'Iran i per la major atenció d'Occident a les activitats d'al-Qaida al país. D'altra banda, va disminuir la intensitat del conflicte entre Israel i Palestina, especialment per la fi de l'ofensiva militar israeliana sobre Gaza al mes de gener. En els casos d'Israel-Palestina i el Iemen, la intensitat del conflicte va ser intermèdia, mentre que a l'Iraq va continuar sent, un any més, un dels conflictes més virulents del planeta.

b) Missions internacionals

Una altra dimensió que cal destacar en relació amb la conflictivitat global durant el 2009 està relacionada amb les missions internacionals. El desembre de 2009 hi havia 15 operacions de manteniment de la pau de

l'ONU, dues missions polítiques dirigides i que comptaven amb el suport del departament de Missions de Manteniment de la Pau de l'ONU (BINUB i UNAMA) i unes altres 10 operacions polítiques i de construcció de pau de l'ONU que comptaven amb el suport del departament d'Assumptes Polítics de l'ONU a tot el món. Pel que fa a la perspectiva regional, de les 27 missions de l'ONU al món, aproximadament la meitat (13) es trobaven al continent africà, 5 a Orient Mitjà, 5 a Àsia, 3 a Europa i 1 a Amèrica. D'altra banda, juntament amb Nacions Unides, s'ha de destacar la participació d'altres organitzacions de caràcter regional en tasques militars, polítiques i de construcció de pau, com l'OSCE (amb 19 missions en l'àmbit europeu i centreasiàtic), la UE (15 missions a Àfrica, Àsia, Europa i Orient Mitjà) i l'OTAN (sis missions a Europa, Àsia, Àfrica i Orient Mitjà), la CEI (3 missions, a Europa), la UA (2 missions a Àfrica), l'OEA (2 missions a Amèrica), la CEEAC (1 missió a Àfrica) i 7 operacions de caràcter multilateral sota el paraigua de països o grups de països. Els canvis produïts aquest any van fer referència a la no renovació

Taula 1.2. Principals missions internacionals de l'any 2009

Nom	Inici - Fi	Nom	Inici - Fi
ONU		OTAN	
Àfrica Occidental (UNOWA)	2001	Afganistan (ISAF)	2001
Burundi (BINUB)	2007	Iraq (NTIM-I)	2004
RD Congo (MONUC)	1999	Kosovo (KFOR)	1999
Côte d'Ivoire (ONUCI)	2004	Operation Active Endeavour (Mar Mediterrània)	2001
Guinea-Bissau (UNOGBIS)	2000	Banya d'Àfrica, Golf d'Aden (Operation Ocean Shield)	2009
Libèria (UNMIL)	2003	UE	
Sàhara Occidental (MINURSO)	1991	RD Congo (EUSEC RD Congo)	2005
R. Centreafricana (BONUCA)	2000	R. Centreafricana i Txad (EUFOR TCHAD/RCA)	2007-2009
R. Centreafricana/ Txad (MINURCAT)	2007	Territoris Palestins (EU BAM Rafah)	2005
Sierra Leone (UNIPSIL)	2008	Territoris Palestins (EUPOL COPPS)	2006
Somàlia (UNPOS)	1995	Afganistan (EUPOL Afghanistan)	2002
Sudan (UNMIS)	2005	Bòsnia i Hercegovina (EUPM)	2003
Sudan (Darfur) (UNAMID)	2007	Bòsnia i Hercegovina (EUFOR ALTHEA)	2004
Haití (MINUSTAH)	2004	CEI	
Afganistan (UNAMA)	2002	Geòrgia (Ossètia del Sud)	1992-2009
Índia i Pakistan (UNMOGIP)	1949	Geòrgia (Abkhàzia)	1994-2009
Nepal (UNMIN)	2007	Moldàvia (Transdnièster)	1992
Timor-Leste (UNMIT)	2006	CEEAC	
Àsia Central (UNRCCA)	2007	R. Centreafricana (MICOPAX)	2008
Xipre (UNFICYP)	1964	UA	
Geòrgia (UNOMIG)	1993-2009	Somàlia (AMISOM)	2007
Kosovo (UNMIK)	1999	Comores (MAES)	2007
Iraq (UNAMI)	2003	Altres missions	
Alts del Golan (UNDOF)	1974	RPD Corea i la Rep. de Corea (NSC)	1953
Líban (UNIFIL)	1978/2006	Illes Salomó (RAMSI)	2003
Líban (USCOL)	2007	Hebron, Palestina (TPIH 2)	1997
Orient Mitjà (UNTSO)	1948	Egipte i Israel	1982
		Iraq (EUA-Regne Unit)	2003
		Côte d'Ivoire (Operació Licorne, França)	2003
		Timor-Leste (ISF, Austràlia)	2006

de la missió de manteniment de la pau de l'ONU a Geòrgia, UNOMIG, com també de les dues missions de la CEI en les regions georgianes d'Abkhàzia i Ossètia del Sud. La missió de la UE EUFOR RCA/TCHAD va fer el traspàs de les seves funcions a la MINURCAT al març amb èxit. A més, va entrar en vigor l'operació marítima combinada de l'OTAN (Operació Ocean Shield), l'EU NAVFOR i Combined Task Force 151 (liderada per la V Flota nord-americana) juntament amb altres vaixells, que patrulla en aigües territorials somalis i al golf d'Aden, al nord-oest de l'oceà Índic, per frenar els atacs als vaixells que pesquen o transiten per aquestes aigües.

Les missions de manteniment de la pau de l'ONU van estar formades per uns 120.000 efectius⁷ i uns altres 3.781 més en les missions polítiques i de construcció de pau, superant les xifres de 2008. Això posa de manifest el continu augment de missions i efectius que s'està registrant en l'última dècada. Des de juny de 1999, quan es va arribar a la xifra més baixa des de la fi de la Guerra Freda (13.000 cascos blaus), fins a l'actualitat, l'increment ha estat constant i les necessitats continuen sent apressants en alguns contextos. A aquesta xifra s'haurien d'afegir els contingents de l'OTAN (més de 83.000 efectius), de la UE (més de 6.000 efectius entre policies i militars en sis contextos, encara que la fi de l'EUFOR RCA/TCHAD redueix aquesta xifra a menys de la meitat), de la CEI (més de 4.200 efectius en tres contextos, encara que les dues missions a Geòrgia han finalitzat), CEEAC i UA (gairebé 4.000 efectius en tres contextos), i altres sis operacions de diversos països (al voltant de 6.000 militars i policies). En total, en termes generals, el nombre de tropes per al manteniment de la pau va superar àmpliament els 210.000 militars i policies desplegats arreu del món. A més, si es fessin efectius els contingents previstos en el disseny de les missions o les seves ampliacions (encara continuen pendents al voltant de 7.000 cascos blaus a la UNAMID de Darfur, uns 2.000 a la MONUC, 5.000 a l'AMISOM, principalment) el total ascendiria a 14.000 militars més. A aquesta xifra podrien afegir-se els 7.000 militars proposats per part dels països europeus i uns altres 30.000 nord-americans a la ISAF de l'Afganistan que es faran efectius entre final de 2009 i principi de 2010, fet que elevaria la xifra a més **260.000 soldats desplegats arreu del món en missions internacionals**. Finalment, caldria afegir l'operació marítima combinada que té lloc a l'oceà Índic, formada per l'EU NAVFOR, l'OTAN i la CTF 151, a la qual se sumen vaixells d'altres estats, com el Japó, la Xina, l'Índia i Aràbia Saudita, encara que es desconeixen les dades relatives al component militar d'aquesta operació.

El creixent recurs al Capítol VII de la Carta de Nacions Unides en el disseny del mandat de les missions de Nacions Unides està comportant una participació més alta en escenaris de violència. Aquestes missions, de caràcter multidimensional, s'estableixen en contextos cada vegada més violents i amb mandats cada vegada més complexos, com evidència el fet que la xifra de víctimes mortals d'efectius de les missions de l'ONU s'hagi triplicat des de la fi Guerra Freda, passant de 800 el 1991 a 2.659 el desembre de 2009. Paral·lelament, els últims anys també s'estan incrementant les operacions militars dissenyades en el marc del Capítol VII, amb el beneplàcit del Consell de Seguretat de l'ONU. Un exemple d'això seria la ISAF a l'Afganistan, que és el que es denomina una "coalició de bona voluntat", de l'OTAN, és a dir, no una força de Nacions Unides pròpiament dita, encara que té un mandat sota el paraigua del Capítol VII de la Carta de Nacions Unides, i està portant a terme operacions ofensives de forma autònoma, juntament amb les tropes nord-americanes o en suport del Govern afganès.

c) Embargaments d'armes

D'altra banda, en virtut del Capítol VII de la Carta de Nacions Unides, el Consell de Seguretat pot adoptar mesures coercitives per mantenir o restablir la pau i la seguretat internacionals, que van des de sancions econòmiques o d'altra índole, que no suposin l'ús de la força armada, fins a la intervenció militar internacional.⁸ L'ocupació de sancions obligatòries té per objecte exercir pressió sobre un Estat o entitat perquè compleixi amb els objectius fixats pel Consell de Seguretat sense necessitat de recórrer a l'ús de la força.⁹ Les sancions poden ser econòmiques i comercials en sentit ampli; o mesures més selectives, com embargaments d'armes, prohibicions de viatjar, restriccions financeres o diplomàtiques, o ambdues coses, de tipus selectiu i de tipus general. La UE també estableix embargaments d'armes vinculants per als Estats Membres de l'organització europea, que en uns casos responen a la implementació dels embargaments d'armes que imposa Nacions Unides i en uns altres, a iniciatives pròpies de la UE.

7. Dels 120.000 efectius de les missions de pau de l'ONU, 98.114 correspon a personal militar. El 3% d'aquesta xifra (3.027 militars i policies) correspon a dones. Dades de 8 de desembre de 2009.

8. Per a més informació sobre el Comitè de Sancions del Consell de Seguretat de l'ONU, vegeu <http://www.un.org/spanish/sc/committees/>.

9. Els mecanismes de sancions i, en concret, els embargaments d'armes han estat utilitzats de forma desigual des de la creació de Nacions Unides. Entre 1945 i 1989 només es van utilitzar en dos contextos, vinculats al procés de descolonització: a l'antiga Rodhèsia del Sud (actual Zimbabue) entre 1968 i 1979 (a causa de la inestabilitat interna); i a Sud-àfrica, entre 1977 i 1994 (per la intervenció sud-africana en els països veïns, la violència i inestabilitat interna i el sistema de discriminació racial de l'Apartheid). L'abandonament d'aquests mecanismes durant la Guerra Freda es va emmarcar, com altres instruments de Nacions Unides, en la política de competència entre blocs, fet pel qual la fi de la Guerra Freda va suposar, com en altres àrees, un activisme creixent de l'organització en aquest camp, facilitant la imposició d'embargaments d'armes. El seu ús també va afavorir la consolidació del paper de Nacions Unides com a garant de la pau i la seguretat internacionals. I, a més, els embargaments d'armes progressivament es van veure com un tipus de sancions més efectives que les sancions econòmiques, ja que se centraven en les elits dels estats i en els grups armats no estatals, limitant el seu impacte humanitari.

Taula 1.3. Embargaments d'armes vigents decretats per Nacions Unides, la UE i l'OSCE

Embargaments decretats per Nacions Unides		Embargaments decretats per la UE	
País*	Entrada en vigor	País	Entrada en vigor
Milícies talibanes i al-Qaida**	2002	Milícies talibanes i al-Qaida*	2002
Côte d'Ivoire	2004	Xina	1989
RD Congo (excepte al Govern)	2003	Côte d'Ivoire	2004
Eritrea	2009	Congo, RD (excepte al Govern)	2003
Iran	2006	Iran	2007
Iraq (excepte al Govern)	2003	Iraq (excepte al Govern)	2003
Líban (excepte al Govern)	2006	Guinea	2009
Libèria (excepte al Govern)	1992	Líban (excepte al Govern)	2006
RPD Corea	2006	Libèria (excepte al Govern)	2001
Sierra Leone (RUF)	1997	Myanmar	1991
Somàlia (excepte al Govern)	1992	RPD Corea	2006
Sudan (Darfur) (excepte al Govern)	2004	Sierra Leone (RUF)	1998
Embargaments decretats per l'OSCE		Somàlia (excepte al Govern)	2002
Armènia - Azerbaidjan (Nagorno-Karabakh)	1992	Sudan	1994
Embargaments decretats per ECOWAS		Uzbekistan	2005-2009
Guinea	2009	Zimbabwe	2002

* En negreta, país o grup en conflicte armat.

** Embargament no vinculat a un país o territori en concret

Font: SIPRI. *Arms Embargoes Database*. 2009.

L'any 2009 es van comptabilitzar 28 embargaments d'armes dirigits a un total de 17 estats i grups armats no estatals. D'aquests, 12 embargaments van ser imposats per Nacions Unides i 16 per la UE.¹⁰ El Consell de Seguretat de l'ONU va aprovar la resolució 1907 el 23 de desembre per la qual es va establir un nou embargament d'armes a Eritrea per haver violat l'embargament existent a Somàlia en proporcionar assistència política, financera i logística, a més de formació i armament als grups armats islamistes somalis oposats al Govern Federal de Transició (GFT) somali. Per la seva banda, la UE va imposar un nou embargament sobre Guinea el 27 d'octubre, a causa de l'evolució de la situació al país durant l'últim any (10 dies abans ECOWAS havia decidit imposar un embargament d'armes voluntari per als estats membres de l'organització). La UE va aixecar l'embargament a Uzbekistan el 31 d'octubre, en considerar que s'havia produït una millora de la situació dels drets humans al país des dels fets d'Andidjan, malgrat les alertes de les organitzacions internacionals sobre la falta d'avenços reals. Cal assenyalar que 11 dels 16 embargaments establerts per la UE responen a la implementació dels embargaments del Consell de Seguretat de l'ONU.¹¹ Els cinc restants corresponen a iniciatives pròpies de la UE: la Xina, Myanmar, Guinea, Uzbekistan i Zimbabwe.

Dels 17 estats i grups armats no estatals assenyalats per ambdues organitzacions, sis fan referència a conflictes armats actius en l'actualitat (Myanmar, el Sudan [Darfur] i els grups armats a l'Iraq, Somàlia, la RD Congo i l'Afganistan). Dels altres 11, vuit fan referència

a escenaris de tensió d'intensitat variable (la Xina, Eritrea, l'Iran, Guinea, Líban, la RPD Corea, Uzbekistan i Zimbabwe) i els tres restants han superat recentment conflictes armats i es troben en fase de construcció de pau postbèl·lica (Côte d'Ivoire, Libèria i Sierra Leone) amb diferents graus de tensió interna. Més enllà de les crítiques que es puguin fer als embargaments i la seva eficàcia, existeixen uns altres 24 conflictes armats en els quals ni el Consell de Seguretat de l'ONU ni la UE han plantejat l'establiment d'un embargament d'armes com a mesura sancionadora. A més, existeixen unes altres 60 situacions de tensió de major o menor intensitat que tampoc no són objecte d'embargaments en les quals, en molts casos, el caràcter preventiu dels embargaments d'armes podria suposar una reducció de la conflictivitat.

d) Despesa militar i conflicte armat

En últim lloc, cal ressaltar que de l'anàlisi de la despesa militar sobre el PIB dels països en conflicte armat es desprenen algunes consideracions. Cal assenyalar que aquest estudi es veu minvat per l'absència de dades oficials, fet que caracteritza moltes de les activitats que tenen relació amb l'àmbit militar. Per qüestions derivades de la situació en què es troben alguns d'aquests països, les dades són inexistentes, inferiors al que realment es destina, i/o manipulats, pel fet que una part del pressupost que fa referència a activitats vinculades a la seguretat de l'Estat s'inclou en altres partides pressupostàries. No obstant això, s'observa com en la majoria

10. Existeixen dos embargaments d'armes voluntaris, un imposat per l'OSCE sobre Armènia i Azerbaidjan el 1992, i un altre imposat per ECOWAS sobre Guinea el 2009.

11. En el cas del Sudan, la UE el va establir per al conjunt del país el 1994 i el Consell de Seguretat de l'ONU per a la regió de Darfur el 2004; en el cas de l'Iran responen a diferents tipus d'armament.

ria dels casos el percentatge de despesa militar governamental en relació amb el PIB no supera el 3%, llevat d'Algèria, Colòmbia, el Pakistan, Rússia, Israel i el Iemen, sis dels 20 països dels quals es disposa de dades (no es disposa de dades de Somàlia, el Sudan i Palestina). Paral·lelament, segons dades de SIPRI, s'estima que la despesa militar global el 2007 va arribar a la xifra de 1,339 bilions de dòlars, el que representa el 2,5% del PIB el 2007.¹² Per tant, es pot deduir que només en nou dels 20 països en conflicte armat la despesa militar el 2007 va ser igual o superior a la mitjana mundial prevista per a l'any (a més dels sis països citats anteriorment, s'afegeixen l'Índia, Sri Lanka i l'Iraq), mentre que en els altres 11 casos la despesa militar va ser inferior a la mitjana mundial.

Taula 1.4. Despesa militar dels països escenari de conflicte armat, 2007¹³

País	Despesa militar (percentatge del PIB)	País	Despesa militar (percentatge del PIB)
Algèria	3.515 (3%)	Índia	23.535 (2,5%)
Txad	64,2 (0,96%)	Myanmar	--
Etiòpia	285 (1,7%)	Pakistan	4.468 (3,1%)
Nigèria	816 (0,6%)	Sri Lanka	795 (2,8%)
R. Centreafricana	16,1 (1,1%)	Tailàndia	2.569 (1,3%)
RD Congo	169 (2%)	Rússia, Fed. de	34.800 (3,5%)
Somàlia	--	Turquia	11.155 (2,1%)
Sudan	--	Iraq	828 (2,5%)
Uganda	237 (2,2%)	Israel	12.513 (8,6%)
Colòmbia	5.579 (4%)	Palestina	--
Afganistan	178 (2,2%)	Iemen	821 (5,1%)
Filipines	1.034 (0,9%)		

Font: SIPRI. *SIPRI Yearbook 2009*.

No obstant això, aquesta conclusió preliminar ha de matisar-se amb altres consideracions. Una qüestió que no se sol tenir en compte, però que necessàriament incrementaria la xifra de la maquinària de guerra en cadascun d'aquests contextos, seria la dels recursos que gestionen els moviments polític-militars i els seus braços armats.¹⁴ Només es disposen d'algunes xifres aproximades referent a aquest tema. El mateix succeeix

amb les organitzacions internacionals o altres països que poden considerar-se actors directament implicats en el conflicte armat a causa de la seva participació en les hostilitats. En el cas dels grups armats, aquestes xifres poden rondar des d'uns milers de dòlars a l'any, com és el cas d'alguna de les milícies Mai Mai de la RD Congo, a pressupostos de moviments polític-militars, l'estructura i organització dels quals és molt més complexa. En aquest últim cas és possible esmentar les FDLR a la RD Congo, que disposen d'alguns milions de dòlars a l'any;¹⁵ Hamàs, amb un pressupost aproximat d'entre 30 i 90 milions de dòlars a l'any; Hezbol·là, amb un pressupost d'entre 100 i 200 milions de dòlars a l'any,¹⁶ o el recentment desarticulat LTTE, del qual s'estima que pot recaptar entre 200 i 300 milions de dòlars a l'any, per citar alguns exemples.¹⁷

Paral·lelament, existeixen governs i organitzacions internacionals que fan ús de la força militar, normalment en suport de governs de països afectats pel conflicte armat, en el marc d'un acord de pau o per verificar el compliment d'un alto el foc. Aquesta intervenció pot ser de forma unilateral i sense cobertura legal, o sota el mandat de Nacions Unides, fet que atorga un marc de legalitat i legitimitat internacional. No obstant això, en alguns casos el paraigua que confereix el Capítol VII de la Carta de Nacions Unides, que permet fer ús de la força,¹⁸ converteix els integrants de les operacions internacionals en actors part del conflicte armat en qüestió, encara que comptin amb la legitimitat que confereix Nacions Unides. Un exemple d'això serien els casos de les dues missions de Nacions Unides més costoses i amb el component militar més ampli de l'actualitat: la MONUC a la RD Congo, i la UNAMID¹⁹ a la regió sudanesa de Darfur. En el cas de la MONUC, que ha participat en operacions de combat en diverses ocasions en solitari o en suport de les Forces Armades congoleeses, el seu pressupost anual, 1.350 milions de dòlars,²⁰ multiplica per 10 els recursos dedicats a mantenir l'esforç de guerra que realitza el Govern congolès, encara que no tots els 1.350 milions corresponguin al component militar de la MONUC. En el cas de la UNAMID, aquesta xifra ascendeix als 1.598 milions de dòlars per al mateix període, i converteix la UNAMID en la missió actual més costosa i àmplia, i encara que de moment la UNAMID no ha entrat en combat amb els diferents grups armats de Darfur ni amb les milícies progovernamentals, el seu mandat de protecció de la població civil pot situar la missió en l'obligació de fer ús

12. La xifra estimativa per a l'any 2008 és de 1,464 bilions de dòlars, el que representa el 2,4% del PIB el 2008. Aquesta xifra suposa un increment del 4% en termes reals en comparació de l'any 2007, i del 45% des del 1999. Vegeu SIPRI. *SIPRI Yearbook 2009. Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

13. En milions de dòlars dels Estats Units. El percentatge fa referència al pressupost de 2007.

14. Cal assenyalar que no tot el pressupost dels grups armats està dedicat a l'esforç de guerra, ja que s'inclouen partides que aquests grups destinen al manteniment de les seves xarxes de suport i a polítiques socials, és a dir, recursos que no corresponen a aspectes militars.

15. Consell de Seguretat de Nacions Unides. *Informe final del Grupo de Expertos sobre RD Congo. Carta de fecha 23 de noviembre de 2009 dirigida al Presidente del Consejo de Seguridad por el Presidente del Comité del Consejo de Seguridad establecido en virtud de la resolución 1533 (2004) relativa a RD Congo*. 23 de novembre de 2009, a: <<http://www.un.org/spanish/docs/report09/rep109.htm>>.

16. Wallace, Bret. "Banks Are Not Mere Bystanders". *The Terror Finance Blog* (1 de juliol de 2009) [consultat el 21.12.09], a: <<http://www.terrorfinance.org/Banks%20Llauri%20Not%20Mere%20BystandersWallace.pdf>>.

17. Segons els informes del centre d'investigació Jane's Intelligence citats a Sri Lanka News, aquesta xifra és una estimació del pressupost anual de l'LTTE. D'aquesta xifra, Jane's Intelligence assenyala que només nou milions de dòlars eren necessaris per al funcionament de les seves activitats militars. *Sri Lanka News*. "What if LTTE were Hamas & the GOSL were Israel with powerful friends?" (10 de gener de 2009), a: <<http://www.lankanewspapers.com/news/2009/1/37519space.html>>.

18. L'article 42 de la Carta assenyala que el Consell de Seguretat de l'ONU pot exercir l'acció que calgui per mantenir o restablir la pau i la seguretat internacionals.

19. Operació Híbrida de Nacions Unides i la UA a Darfur.

20. Per al període aprovat entre l'1 de juliol de 2009 i el 30 de juny de 2010.

de la força per prevenir violacions dels drets humans. En el cas de l'OTAN a l'Afganistan, la ISAF té un mandat emparat pel Capítol VII de la Carta de Nacions Unides, i la seva principal funció és assistir el Govern afganès a garantir la seguretat del país. No obstant això, en la implementació d'aquest mandat protagonitza accions directes de combat contra les diverses milícies talibanes i altres actors armats del país, per la qual cosa també és un actor directament implicat en el conflicte. En aquest sentit, el pressupost dels Estats Units a l'Afganistan i en altres països (en el marc de la Llibertat Duradora) ascendeix a 159.800 milions de dòlars per al període 2001-2008, dels quals 34.000 milions de dòlars corresponen a l'any 2008. Finalment, en el cas de l'Iraq, el pressupost dels Estats Units ascendeix a 603.000 milions de dòlars per al període 2001-2008 (153.500 milions de dòlars per a l'any 2008, la xifra més elevada des de l'inici de l'operació l'any 2003).²¹

1.3. Conflictes armats: evolució anual per regions

Àfrica

a) Àfrica Occidental

Nigèria (Delta del Níger)	
Inici:	2001
Tipologia:	Recursos, Identitat Intern
Actors:	Govern, MEND, MOSOP, NDPVF i NDV, milícies de les comunitats ijaw, itsereki, urhobo i ogoni, grups de seguretat privada
Intensitat:	2
Evolució:	↓
Síntesi:	

El conflicte al Delta del Níger és fruit de les demandes no satisfetes de control dels beneficis dels recursos petrolers que es produeixen en aquestes terres. Diversos grups armats, entre els quals destaca el MEND (ijaw), exigeixen compensacions per l'impacte que les indústries extractives tenen sobre el seu territori, a més de participar de manera més equitativa en el repartiment dels beneficis obtinguts de les explotacions i una descentralització més gran de l'Estat nigerià. Els atacs contra instal·lacions petroleres i llocs militars, a més del segrest de treballadors, són els mètodes utilitzats habitualment per la insurrecció. D'altra banda, aquesta situació ha provocat l'enfrontament entre les diferents comunitats que habiten la regió pel control sobre la terra i els recursos.

Durant l'any es van produir importants avenços que podrien suposar la resolució del conflicte al Delta.²² No obstant això, a principi de 2009 les perspectives no eren massa positives, a causa de la ruptura al gener de la treva establerta pel MEND el setembre de 2008 i a les amenaces del grup de llançar una operació a gran escala. Es van produir desenes de morts i de segrestos

a l'inici de l'any, la interrupció del subministrament de gas i petroli, i atacs a les plataformes petroleres i comissaries de Policia. Aquesta situació es va agreujar el 15 de maig com a conseqüència de l'ofensiva que va perpetrar la unitat militar governamental **Joint Task Force (JTF)**. La JTF és responsable de la seguretat al delta. Aquesta ofensiva va ser la més greu dels últims anys, es va perllongar durant tres setmanes i va causar centenars de víctimes mortals i el desplaçament de milers de persones; aquest fet va provocar la resposta del MEND amb nous segrestos i atacs al sector petroler. Després de l'operatiu, el 25 de juny, el president va decretar un **alto el foc, una amnistia per als integrants dels grups que abandonessin la lluita armada durant els 60 dies següents, i va alliberar un dels líders del MEND, Henry Okah**. Aquests fets van dur al MEND a anunciar un **alto el foc temporal** –per 60 dies a partir del 15 de juliol– per facilitar l'obertura de negociacions. Un alto el foc que el grup va prorrogar primer per un mes i, posteriorment, a l'octubre, de forma indefinida. No obstant això, les divisions en el si del MEND entorn de l'acceptació de l'amnistia, i l'existència de sectors que no van acatar les ordres de desmobilització de la cúpula del grup, van amenaçar amb desbaratar el procés. A més, va persistir la desconfiança entre el MEND, que va amenaçar en diverses ocasions amb reprendre les armes si no es produïen avanços en el procés negociador, i la JTF, a causa de algunes accions esporàdiques i els retards en l'inici del programa de rehabilitació. A la fi d'any 15.000 insurgents es van integrar en el procés de desarmament, segons el Govern.

b) Banya d'Àfrica

Etiòpia (Ogaden)	
Inici:	2007
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, ONLF, OLF, milícies progubernamentals
Intensitat:	2
Evolució:	=
Síntesi:	

Etiòpia és objecte de moviments de caràcter secessionista o de resistència al poder central des dels anys setanta. L'ONLF va sorgir el 1984 i opera a la regió etiòp d'Ogaden, al sud-est del país, per exigir un grau més alt d'autonomia per a la comunitat somali que habita aquesta regió. En diverses ocasions l'ONLF ha portat a terme activitats insurgents més enllà de la regió d'Ogaden, en col·laboració amb l'OLF, que exigeix al Govern una major autonomia de la regió d'Oròmia des de 1973. El Govern somali ha donat suport a l'ONLF contra Etiòpia, amb qui es va enfrontar pel control de la regió entre 1977 i 1978, guerra en la qual Etiòpia va derrotar Somàlia. La fi de la guerra entre Eritrea i Etiòpia el 2000 va suposar l'increment de les operacions del Govern per posar fi a la insurrecció a Ogaden, i després de les eleccions celebrades l'any 2005, els enfrontaments entre les Forces Armades i l'ONLF han anat augmentant.

21. SIPRI, 2009, op. cit.

22. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

Durant l'any van persistir els **atacs i emboscades per part de l'ONLF als cossos de seguretat i les seves guarnicions, com també les operacions militars de l'Exèrcit i les milícies progovernamentals**. Tanmateix, aquestes informacions no van poder ser contrastades a causa de la restrictiva política informativa i d'accés del Govern etiop a la regió d'Ogaden. Fins i tot Nacions Unides va veure rebutjades les seves peticions d'ingrés a la zona. A mitjan novembre l'ONLF va anunciar la mort de 626 soldats etiops i la captura de set localitats, material i vehicles militars en els diferents atacs que el grup va portar a terme a les zones properes a la frontera somali. El Govern, que prèviament a l'octubre havia anunciat que l'ONLF ja no significava cap amenaça en termes de seguretat, va desmentir novament aquests fets. Segons el Govern, l'ofensiva portada a terme per l'Exèrcit el 2007 hauria desmantellat la capacitat militar de l'ONLF. Paral·lelament, la multinacional malaisiana Petronas, juntament amb altres companyies estrangeres que realitzen exploracions d'hidrocarburs al país, va ser advertida per l'ONLF en diverses ocasions sobre les conseqüències de col·laborar amb el Govern, en considerar-la còmplice de la greu situació de violència que pateix la zona. Mentre, el Govern continuava intentant convèncer aquesta i altres companyies que l'ONLF ja no disposa de capacitat per atemptar contra l'exploració i producció de petroli a la regió. Van proliferar les denúncies locals contra els abusos i atacs de l'Exèrcit i les seves milícies contra la població civil, i Addis Abeba va confirmar l'execució d'un dels líders de l'ONLF, Serad Dolal. Internal Displacement Monitoring Centre va estimar que 300.000 persones van romanre desplaçades durant el 2009 com a conseqüència dels diferents conflictes i disputes frontereres intercomunitàries que van afectar el país.

Nacions Unides va denunciar que a Somàlia totes les parts enfrontades van cometre tortures i atacs deliberats catalogats com a crims de guerra

Somàlia	
Inici:	1988
Tipologia:	Govern Intern internacionalitzat
Actors:	Nou Govern Federal de Transició (GFT) –al que s'ha unit la facció moderada de l'Aliança per a l'Alliberament de Somàlia (ARS)– amb el suport d'Ahl as-Sunna wal-Jama'a, senyors de la guerra, Etiòpia, EUA, AMISOM, facció radical de l'Aliança per a l'Alliberament de Somàlia (ARS) –formada per part dels Tribunals Islàmics (UTI), Hizbul Islam i Al-Shabab– i amb el suport d'Eritrea.
Intensitat:	3
Evolució:	=

Síntesi:

El conflicte armat i l'absència d'autoritat central efectiva al país té els seus orígens l'any 1988, quan una coalició de grups opositors es va rebel·lar contra el poder dictatorial de Siad Barre i tres anys després van aconseguir enderrocar-lo. Aquesta situació va donar pas a una nova lluita dintre d'aquesta coalició per ocupar el buit de poder, que ha provocat la destrucció del país i la mort de més de 300.000 persones des de 1991, malgrat la fracassada intervenció internacional de principi dels noranta. Els diversos processos de pau per intentar instaurar una autoritat central han ensopegat amb nombroses dificultats, entre les quals destaquen els greuges entre els diferents clans i subclans que configuren l'estructura social somali, la ingerència d'Etiòpia i Eritrea, i el poder dels diversos senyors de la guerra. L'última iniciativa de pau va formar el GFT el 2004, que ha comptat amb el suport d'Etiòpia per intentar recuperar el control del país, parcialment en mans de la UTI. La facció moderada de la UTI s'ha unit al GFT i junts s'enfronten a les milícies de la facció radical de la UTI, que controlen part de la zona sud del país.

Malgrat la remodelació al gener del Govern Federal de Transició i la inclusió de sectors vinculats a l'ARS, entre aquests el xeic Sharif Sheikh Ahmed –nou president en substitució d'Abdullahi Yusuf Ahmed–, els combats van continuar durant tot l'any en diferents llocs del centre i sud entre el GFT –que tenia el suport de la milícia moderada **Ahl as-Sunna wal-Jama'a** i de l'AMISOM– contra la **insurrecció formada per al-Shabaab i Hizbul Islam**. Al seu torn, al setembre es van produir **enfrentaments entre al-Shabaab i faccions aliades de Hizbul Islam**, per diversos motius, entre els quals destaca el control i la gestió del lucratiu port

de Kismayo, al sud, i el fet que algunes figures representatives de Hizbul Islam s'unissin al GFT. També es va constatar la presència a Somàlia de Forces Armades etiops en diferents moments de l'any per donar suport al GFT i perseguir la insurgència, qüestió negada per Etiòpia. Els Estats Units també van emprendre accions unilaterals –bombardejos– per perseguir suposats membres d'al-Qaida al país, que estarien vinculats a al-Shabaab. Amb l'arribada del Ramadà es va desencadenar la pitjor escalada de violència dels últims 20 anys, segons l'organització local Elman Peace and Human Rights Organisation. Diverses fonts van assenyalar que **han mort 17.000 persones des de principi de 2007**. Al-Shabaab va amenaçar amb estendre la guerra a la regió de la Banya d'Àfrica. Segons el GFT, milers d'estrangers van entrar al país per unir-se a al-Shabaab amb l'objectiu d'enderrocar-lo. L'alta comissionada de l'ONU per als Drets Humans va denunciar que totes les parts enfrontades van cometre tortures i atacs deliberats contra civils que podrien ser catalogats com a crims de guerra. Nacions Unides va advertir que el país sofria la pitjor crisi humanitària des de 1991.²³ El GFT, incapaç de plantar cara a la situació interna i a la pirateria,²⁴ va

23. Vegeu el capítol 5 (Crisis humanitàries).

24. Davant la persistència de la pirateria a les aigües del golf d'Aden, amb més de 140 atacs i una cinquantena de segrests de vaixells que circulen dintre i fora de la zona de seguretat patrullada per la comunitat internacional, el representant especial del secretari general de l'ONU per a Somàlia va assenyalar que no es pot limitar la lluita contra la pirateria a l'enviament de forces navals internacionals, i va afegir que l'única solució sostenible és l'establiment d'un Govern eficaç, institucions de seguretat i fonts alternatives d'ingressos. La inexistència d'un Govern centralitzat al país, el clima d'impunitat generalitzada i els elevats rèdits que es deriven dels segrests facilitada que diverses milícies de la regió de Puntlàndia es dediquin de forma creixent a aquesta activitat, davant la incapacitat de controlar la situació per part de les autoritats regionals, quan no la seva connivència.

reclamar l'enfortiment de l'AMISOM o la seva substitució per una missió de Nacions Unides més robusta.

Sudan (Darfur)	
Inici:	2003
Tipologia:	Autogovern, Recursos, Identitat Intern internacionalizat
Actors:	Govern, milícies pro governamentals <i>janjaweed</i> , JEM, diverses faccions de l'SLA i altres grups armats
Intensitat:	2
Evolució:	↓
Síntesi:	

El conflicte de Darfur sorgeix el 2003 entorn de demandes de més descentralització i desenvolupament de la regió per part de diversos grups insurgents, principalment SLA i JEM. El Govern va respondre a l'aixecament utilitzant les Forces Armades i les milícies àrabs *janjaweed*. La magnitud de la violència comesa per totes les parts contendents contra la població civil ha dut a considerar la possibilitat de l'existència d'un genocidi a la regió, on ja han mort 300.000 persones des de l'inici de les hostilitats segons Nacions Unides. Després de la signatura d'un acord de pau (DPA) entre el Govern i una facció de l'SLA el maig del 2006, la violència va augmentar, a més de generar la fragmentació dels grups d'oposició i un greu impacte regional pels desplaçaments de població, per la implicació sudanesa en el conflicte txadià i la implicació txadiana en el conflicte sudanès. La missió d'observació de la UA AMIS, creada el 2004, s'integra l'any 2007 en una missió conjunta UA/ONU, la UNAMID. Aquesta missió ha estat objecte de múltiples atacs, no ha arribat durant l'any 2008 ni a la meitat dels 26.000 efectius previstos, fet pel qual és incapaç de complir amb el seu mandat de protegir la població civil i el personal humanitari.

La situació a Darfur es va veure marcada per l'ordre **d'arrest dictada pel Tribunal Penal Internacional (TPI) contra el president sudanès, anunciada al març, acusat de cometre crims de guerra i contra la humanitat** en la regió. Com a reacció, el Govern va expulsar les organitzacions humanitàries internacionals del país, suscitant la condemna i preocupació internacionals davant la possible deterioració de la situació humanitària, i una important controvèrsia entre partidaris i detractors de la decisió del TPI. Posteriorment, l'ordre d'expulsió de les ONG es va revocar parcialment. Durant l'any, Nacions Unides va constatar una reducció progressiva dels combats, encara que remarquant la volatilitat de la situació.²⁵ Fins i tot el general de la UNAMID, Martin Agwai, va afirmar que la guerra havia conclòs, fet que li va implicar fortes crítiques. Van persistir les accions bèl·liques, tal com va afirmar al novembre el Panel d'Experts sobre l'embargament d'armes.²⁶ Aquest va denunciar l'incompliment **sistemàtic de l'embargament per totes les parts implicades en el conflicte, les violacions dels drets humans i els abusos contra la població civil, i, especialment, contra les dones, com també l'ús des-**

proporcionat de la força per part de l'Exèrcit sudanès i dels grups paramilitars. Finalment, el Panel va avaluar les violacions de l'embargament en el context de les quatre qüestions que continuaven afectant Darfur, relacionats amb la competència per la terra i els recursos; la violència contra les dones i la impunitat a Darfur; la guerra entre els grups armats i els governs del Sudan i el Txad, en la qual el sudanès JEM i els grups txadians són actors primaris; i, finalment, els atacs transfronterers perpetrats pels exèrcits sudanesos i txadians. D'altra banda, UNAMID no va completar el seu desplegament, més de dos anys després de la seva creació, i va sofrir una escalada d'atacs. 2,6 milions de persones van continuar desplaçades i 4,7 milions depenien de l'assistència humanitària.²⁷

Sudan (meridional)	
Inici:	2009
Tipologia:	Territori, Recursos, Autogovern Intern
Actors:	Milícies de comunitats ètniques, Govern d'unitat nacional i Govern de Sudan Meridional
Intensitat:	3
Evolució:	↑
Síntesi:	

Després de la signatura de l'acord de pau el 2005 entre el grup armat del sud SPLA i el Govern del Sudan, que va posar fi a un conflicte armat que va enfrontar el nord i el sud del país durant 20 anys, les rivalitats intercomunitàries a la zona meridional van reaparèixer en l'escenari de violència. Si bé els enfrontaments al principi es van cenyir als robatoris de bestiar entre comunitats enfrontades pel control de recursos i pastures, des de final de 2008 es va produir un canvi en el patró de violència, amb atacs directes a poblacions, morts de població civil i segrestos de menors. Des del Govern del Sudan Meridional es va acusar l'NCP, partit del president del Sudan, d'estar darrere de la violència, encara que diversos analistes van apuntar a la possibilitat que diferents grups polítics del sud estiguessin també interessats a mostrar la inviabilitat del projecte polític de l'SPLM, braç polític de l'antic grup armat, de cara al referèndum que decidiria sobre la secessió del sud respecte del nord previst per al 2011.

Durant l'any es va produir un greu increment dels enfrontaments intercomunitaris, principalment a l'estat de Jonglei, encara que també a Lakes, Unity i Equatòria Central, i en la seva majoria entre milícies de les comunitats murle, lou-nuer, dinka, mundari i shilluk, **superant àmpliament les 2.500 víctimes mortals des de l'inici de 2009**. Més de 350.000 persones van abandonar les seves llars al Sudan meridional per la violència que afecta la regió. Diversos analistes van assenyalar un canvi de patró en la violència intercomunitària, passant d'enfrontaments entre ramaders a atacs directes a poblets i segrestos de menors. La proximitat de les eleccions generals (febrer de 2010) i del referèndum

25. Consell de Seguretat de l'ONU. *Informe del Secretari General sobre el desplegament de l'Operació Híbrida de la Unió Africana i Nacions Unides a Darfur*. S/2009/352, 13 de juliol de 2009, a: <<http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=S/2009/352>>.

26. Consell de Seguretat de l'ONU. *Informe del Grup d'Experts establert en virtut de la resolució 1591 (2005) relativa al Sudan*. S/2009/562, 29 d'octubre de 2009, a: <<http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=S/2009/562>>.

27. Vegeu el capítol 4 (Crisis humanitàries).

(2011) –que decidirà sobre la possible secessió del sud– podria estar darrere de la inestabilitat. En alguns casos l'objectiu va semblar ser les forces de seguretat de l'SPLA, fet que va contradir la postura governamental que l'origen de la violència es devia a la competència pel bestiar. Les anàlisis també van fer referència als orígens interns de les disputes i a l'existència de rivalitats locals –fins i tot en el si de l'SPLA– de cara a les eleccions. L'SPLA va acusar l'Exèrcit i l'NCP, partit del president Omar al-Bashir, de proveir armes i munició a les milícies dels estats del sud, i obstaculitzar els esforços de l'SPLA per desarmar la població civil, mentre que Khartoum va criticar la inacció del Govern del sud. En aquest sentit, Nacions Unides va descriure la situació al sud del país com un buit de seguretat, en el qual les diferents comunitats depenien de les seves pròpies milícies de joves armats per defensar-se dels atacs i robatoris de bestiar.

Al Sudan meridional es va produir un increment dels enfrontaments intercomunitaris que va superar àmpliament les 2.500 víctimes mortals des de principi de 2009

després d'això va posar fi a les hostilitats contra les Forces Armades Congoleeses (FARDC) i hi va integrar el grup armat, amb el beneplàcit de Rwanda. En l'acord posterior del 23 de març, el CNDP va certificar la seva reconversió en partit polític a canvi d'una amnistia i de l'alliberament de detinguts. No obstant això, el CNDP també va mantenir la seva estructura i control polític a Kivu Nord, malgrat la seva integració a les FARDC. Rwanda i la República Democràtica del Congo duïen mesos d'aproximacions que van culminar amb la desarticulació pactada d'aquest grup. Així mateix, l'operació conjunta de gener i febrer entre les Forces Armades d'ambdós països en territori congolès contra el grup armat rwandès FDLR, va finalitzar amb l'aparent debilitament del grup. No obstant això, posteriorment aque-

ta operació va ser considerada un fracàs, ja que **les FDLR van reprendre les posicions abandonades durant l'ofensiva, i un grup d'experts de l'ONU va assegurar que l'estructura de comandament del grup continuava intacta**, malgrat l'operatiu, i que mantenia els mateixos mecanismes de finançament il·legal. Diversos analistes també van assenyalar que **el procés de DDR de les més de 25 milícies Mai Mai i de reforma del sector de seguretat havia estat un fracàs a causa de la corrupció i la mala gestió dels recursos**. Al març es va iniciar l'operació de les FARDC Kimia II, que, amb el suport logístic de la MONUC, va intentar neutralitzar les FDLR, perpetrant violacions dels drets humans contra la població i violència sexual de forma sistemàtica,²⁸ fet que va sumir en contradiccions a la MONUC. Al novembre, Alemanya va arrestar el líder de les FDLR, Ignace Murwanashyaka, i el seu vicecomandant, Straton Musoni, acusats de crims de guerra i lesa humanitat.

c) Grans Llacs i Àfrica Central

RD Congo (est)	
Inici:	1998
Tipologia:	Govern, Identitat, Recursos Intern internacionalizat
Actors:	Govern, milícies Mai-Mai, FDLR, FDLR-RUD, CNDP, FRF, PARECO, APCLS, grups armats d'Ituri, grup armat d'oposició burundès FNL, grups armats d'oposició ugandesos ADF-NALU i LRA, Rwanda, MONUC
Intensitat:	3
Evolució:	=
Síntesi:	L'actual conflicte té els seus orígens en el cop d'Estat que va portar a terme Laurent Desiré Kabila el 1996 contra Mobutu Sese Seko, que va culminar amb la cessió del poder per part d'aquest el 1997. Posteriorment, el 1998, Burundi, Rwanda i Uganda, juntament amb diversos grups armats, van intentar enderrocar Kabila, que va rebre el suport d'Angola, el Txad, Namíbia, el Sudan i Zimbabwe, en una guerra que ha causat al voltant de cinc milions de víctimes mortals. El control i l'espoli dels recursos naturals han contribuït a la perpetuació del conflicte i a la presència de les Forces Armades estrangeres. La signatura d'un alto el foc el 1999, i de diversos acords de pau entre 2002 i 2003, va comportar la retirada de les tropes estrangeres i la configuració d'un Govern de transició i posteriorment un Govern electe, el 2006, però no va suposar la fi de la violència a l'est del país, a causa del paper de Rwanda i de la presència de faccions de grups no desmobilitzats i de les FDLR, responsable del genocidi de Rwanda el 1994.

A principi de 2009 es van produir una sèrie d'esdeveniments que van afectar l'evolució de la resta de l'any: les tensions dintre del grup armat CNDP van derivar en un cop d'Estat intern en què el cap militar del grup, Bosco Ntaganda, va substituir el líder Laurent Nkunda;

R. Centreafricana	
Inici:	2006
Tipologia:	Govern Intern internacionalizat
Actors:	Govern, APRD, UFDR, escissions de la UFDR (FURCA, MJLC), FDPC, França, MICOPAX, MINURCAT i zaraguines (assaltadors de camins)
Intensitat:	1
Evolució:	=
Síntesi:	Durant l'any 2006 la situació al país es va agreujar per l'increment de les activitats de diversos grups insurgents que denunciaven la falta de legitimitat del Govern de François Bozizé, producte d'un cop d'Estat contra el president Ange Félix Patassé entre els anys 2002 i 2003. El Govern de Bozizé ha estat acusat de mala gestió dels fons públics i de divisió de la nació. La insurrecció té dos fronts: en primer lloc, en la populosa zona centre i nord-oest del país, l'APRD, dirigit per Jean-Jacques Demafotuh, s'ha enfrontat al Govern de Bozizé i ha reivindicat un nou repartiment del poder polític. El segon front se situa al nord-est del país, on cal destacar l'escalada de les operacions d'insurrecció per part de la coalició de grups

28. Vegeu el capítol 6 (Gènere).

UFDR. A aquesta inestabilitat es va sumar l'aparició al nord-oest de nombroses bandes d'assaltadors de camins, coneguts com els zaraquines.

Va persistir la inestabilitat i el lent avanç de la implementació dels acords de pau. No obstant això, a principi d'any els grups armats APRD i UFDR van ser inclosos en el Govern. Al juliol, el líder del grup armat FDPC, Abdoulaye Miskine, va signar un acord de pau pendent des de juny de 2008. **Diverses organitzacions internacionals van alertar del progressiu increment de la violència i de la inseguretat a causa de les accions de grups criminals, cossos de seguretat de l'Estat i grups armats, que van afectar principalment la població civil.** A l'octubre, Miskine va entorpir el procés de pau anunciant el fracàs del Govern en la implementació dels acords de pau de 2007 i 2009, que va declarar nuls. Posteriorment, el seu grup, l'FDPC, va perpetrar atacs contra l'Exèrcit centrafricà. El CPJP, únic grup armat que fins a la data no s'havia sumat al procés de pau, va portar a terme diverses operacions militars de poca envergadura durant tot l'any, exigint l'obertura de negociacions. A final d'any la MINURCAT només disposava de 2.750 soldats dels 5.200 previstos, el 53% del contingent necessari per portar a terme el seu mandat amb garanties. El Govern va presentar a l'agost el seu programa de DDR en el qual s'estima que participaran entre 6.000 i 10.000 insurgents. Cal ressenyar que en l'àmbit polític es van produir alguns avanços. A l'octubre, **el Govern va promulgar la llei electoral, acceptada per l'oposició, després que amenacés amb retirar-se del procés, i dies després es va configurar la comissió electoral.** No obstant això, els preparatius per a la celebració de les eleccions presidencials pel març de 2010 van acumular nombrosos retards. L'expresident Ange Félix Patassé va retornar del seu exili a final d'octubre amb l'objectiu de participar en els comicis. D'altra banda, el grup armat ugandès LRA va incrementar les seves activitats al sud-est del país, cometent segrestos i forçant el desplaçament de més de 4.500 persones.²⁹

Txad	
Inici:	2006
Tipologia:	Govern Intern internacionalizat
Actors:	Govern, nova coalició de grups armats UFR (UFDD, UFDD Fonamental, RFC, CNT, FSR UFCD, UDC, FPRN), MDJT, FPIR, milícies Janjaweed, milícia Toro Boro, Sudan, França, MINURCAT
Intensitat:	2
Evolució:	↓
Síntesi:	

El cop d'Estat frustrat de 2004 i la reforma de la Constitució de 2005 boicotejada per l'oposició són el germen d'una insurrecció que intensifica la seva activitat durant l'any 2006, amb l'objectiu d'enderrocar el Govern autoritari d'Idriss Déby. Aquesta oposició està formada per diversos grups i militars

desafectes al règim. A això s'afegeix l'antagonisme entre tribus àrabs i poblacions negres a la zona fronterera entre el Sudan i el Txad, vinculat a greuges locals, competència pels recursos i l'extensió de la guerra que pateix la veïna regió sudanesa de Darfur, com a conseqüència de les operacions transfrontereres dels grups armats sudanesos i les milícies àrabs progovernamentals sudaneses *Janjaweed*. Aquestes han atacat les poblacions i camps de refugiats de Darfur situats a l'est del Txad, fet que ha contribuït a una escalada de la tensió entre el Sudan i el Txad, que s'acusen de donar suport, cadascun d'ells, a la insurrecció de l'altre país.

Cal destacar la configuració entre novembre de 2008 i gener de 2009 d'una nova coalició armada, la Union des Forces de la Résistance (UFR), formada per vuit grups armats, incloent les principals formacions: l'RFC de Timane Erdimi (triad líder de la coalició) i l'UFDD de Mahamat Nouri. Les coalicions prèvies havien fracassat a causa de divisions i rivalitats entorn de qüestions de lideratge. Aquesta coalició va llançar al maig una important ofensiva des del Sudan que va ser contestada per l'Exèrcit txadià. Aquest va penetrar en territori sudanès per perseguir grups rebels, i els enfrontaments es van saldar amb uns 250 morts (la majoria del bàndol rebel) i centenars de ferits, segons el Govern txadià. La incursió del Txad en territori sudanès va desencadenar una nova tempesta diplomàtica entre ambdós països.³⁰ No obstant això, al juliol una nova coalició de tres grups, anomenada Moviment Nacional, va signar un **acord de pau amb el Govern txadià a Sirte (Líbia) intervingut pel Govern de Moammar al-Gaddafi**, que implicava un cessament d'hostilitats, una amnistia general, i la possibilitat que els grups armats poguessin tenir activitat política i integrar-se a les Forces Armades.³¹ La coalició UFR de Timane Erdimi va rebutjar aquest acord, i va fer una crida perquè s'establís una taula de negociació inclusiva. A final d'any la MINURCAT només disposava de 2.750 soldats dels 5.200 previstos, el 53% del contingent necessari per portar a terme el seu mandat amb garanties. Prova d'això van ser els gairebé 200 atacs a personal humanitari que es van produir el 2009. En l'àmbit polític, el Govern i l'oposició van realitzar diversos avenços en l'aplicació de l'acord d'agost de 2007 i van acordar la creació de la comissió electoral. No obstant això, l'entorn polític va continuar veient-se afectat per la falta d'una solució al conflicte, tal com va assenyalar el secretari general de l'ONU.³²

Uganda (nord)	
Inici:	1986
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern internacionalizat
Actors:	Forces Armades ugandeses, centreafricanes, congolese i de Sudan meridional, milícies progovernamentals de RD Congo i de Sudan meridional, LRA

29. Vegeu Uganda (nord).

30. Vegeu el capítol 2 (Tensions).

31. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

Intensitat:	3
Evolució:	↑

Síntesi:

El nord d'Uganda sofreix des de 1986 un conflicte en el qual el grup armat de l'oposició, LRA, mogut pel messianisme religiós del seu líder, Joseph Kony, intenta enderrocar el Govern de Yoweri Museveni, instaurar un règim basat en els Deu Manaments de la Bíblia i treure de la marginalització la regió nord del país. La violència i la inseguretat causada pels atacs de l'LRA contra la població civil, el segrest de menors per augmentar les seves files (al voltant de 25.000 des de l'inici del conflicte) i els enfrontaments entre el grup armat i les Forces Armades (juntament amb les milícies progovernamentals) han provocat la mort d'unes 200.000 persones i el desplaçament forçat d'uns dos milions de persones en el moment més àlgid del conflicte. L'LRA va anar ampliant les seves activitats als països veïns on va establir les seves bases, gràcies a la incapacitat de la RD Congo i la R. Centreafricana per frenar-lo i la complexitat del Sudan. Entre 2006 i 2008 es va celebrar un procés de pau que va aconseguir establir un cessament d'hostilitats, encara que va fracassar, i el desembre de 2008 els exèrcits ugandès, congolès i del Sudan meridional (SPLA) van portar a terme una ofensiva contra l'LRA, fet que va provocar la disgregació del grup cap al nord de la RD Congo, el sud-est de la R. Centreafricana i el sud-oest del Sudan, on va continuar l'ofensiva.

Durant l'any es va produir un degoteig continu d'atacs per part de l'LRA a la regió formada per les províncies d'Haut Uélé i Bas Uélé (nord i nord-est de la RD Congo), Haut Mbomou (sud-est de la R. Centreafricana) i en localitats dels veïns estats del sud del Sudan d'Equatòria Occidental i Bahr al-Ghazal Occidental, al costat de la frontera congoleesa i centreafricana. Les agències humanitàries que treballen a la regió van denunciar la mort de 2.000 civils des de desembre de 2008. A més, es van registrar saquejos i el segrest de centenars de persones, fet que posaria de manifest que l'LRA estaria format per petits grups amb certa autonomia d'acció, segons diversos analistes. Les operacions militars per desarticular l'LRA haurien empès el grup (o algunes de les seves unitats, principalment la liderada per Joseph Kony, que suposadament es trobaria a la R. Centreafricana) cada vegada més cap al nord, la qual cosa hauria fragmentat i internacionalitzat la seva composició. Desenes de membres de l'LRA es van lliurar durant l'any, reduint el seu nombre a alguns centenars de combatents, la majoria menors, encara que no per això el grup va perdre la seva capacitat letal. Els atacs de l'LRA van provocar el desplaçament de 70.000 sudanesos i uns 5.000 congoleesos van buscar refugi en l'estat sudanès d'Equatòria Occidental. Davant la magnitud dels fets, el Consell de Seguretat de l'ONU va fer una crida a les seves missions de manteniment de la pau a la R. Centreafricana (MINURCAT), la RD Congo (MONUC) i el Sudan meridional (UNMIS) per tal que coordinessin les seves estratègies per protegir la població civil dels atacs de l'LRA.

d) Magrib i Nord de l'Àfrica

Algèria	
Inici:	1992
Tipologia:	Sistema Intern internacionalitzat
Actors:	Govern, Grup Salafista per a la Predicació i el Combat (GSPC) / organització d'al-Qaida al Magreb Islàmic (AQMI)
Intensitat:	2
Evolució:	=
Síntesi:	

El conflicte es va iniciar amb la il·legalització del Front Islàmic de Salvació (FIS) el 1992 després de guanyar les eleccions municipals (1990) i legislatives (1991) enfront del partit històric que havia liderat la independència del país, el Front d'Alliberament Nacional. El triomf del FIS es va produir en el marc del creixement d'un moviment islamista en els anys setanta que responia al descontentament de la població, exacerbat a la dècada dels vuitanta amb la crisi econòmica i la falta d'espais de participació política. Després de la il·legalització del FIS per part de l'Estat Major i la destitució del Govern, es va iniciar un període de lluita armada entre diversos grups (EIS, GIA i el GSPC, escindit del GIA i convertit en AQMI el 2007) i l'Exèrcit, que tenia el suport de milícies d'autodefensa. El conflicte va provocar uns 150.000 morts durant els noranta, la majoria civils, enmig d'acusacions d'implicació de l'Exèrcit i de grups islamistes en les massacres. Malgrat els processos de reconciliació impulsats pel Govern, el conflicte roman actiu, i s'ha cobrat milers de víctimes des de l'any 2000.

Els episodis de violència van persistir en el marc del conflicte que enfronta el Govern amb l'organització d'al-Qaida al Magrib Islàmic (AQMI) **provocant més de 300 morts en incidents arreu del país i en zones frontereres al llarg del 2009.** L'antic Grup Salafista per a la Predicació i el Combat (GSPC) va complir el seu tercer any com a branca d'al-Qaida a la regió seguint amb la seva estratègia d'atacs enfocats a militars, policies i guàrdies de seguretat, encara que també causant baixes civils. En el marc de la seva campanya contrainsurgent, el Govern va informar durant tot l'any de morts de rebels, captures i rendicions. Al novembre, el líder d'AQMI, Abdemalek Droukdel, va ser sentenciat a mort *in absentia* juntament amb una cinquantena de seguidors per un atac que el 2007 va causar 11 morts a Alger. Juntament amb la seva campanya militar, el Govern algerià també va engegar una ofensiva mediàtica per qüestionar la causa islàmica d'AQMI. En aquest context, alguns antics dirigents del GSPC van fer crides públiques a AQMI per abandonar la violència i acceptar l'amnistia oferta pel Govern. En l'àmbit polític, cal destacar que **l'activitat insurgent es va intensificar entorn de les contestades eleccions d'abril, en les quals el president Abdelaziz Bouteflika va ser reescollit per a un**

32. Consell de Seguretat de l'ONU. *Informe del Secretari General sobre la Missió de Nacions Unides a la República Centreafricana i el Txad*. S/2009/535, 14 d'octubre de 2009, a: <<http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=S/2009/535>>.

tercer mandat amb més del 90% dels vots. Amb les seves ofensives armades, AQMI va continuar amb la seva campanya de segrestos, en molts casos a occidentals capturats en països veïns com Mali o Níger. Només entre novembre i desembre, AQMI va capturar tres espanyols i dos italians en territori maurità i un francès

a Mali. Davant l'expansió de les accions del grup a la regió del Sahel, al llarg de 2009 es van activar iniciatives de cooperació regional en la lluita contra AQMI, en les quals participen forces d'Algèria, Mali, Níger i Mauritània.

Quadre 1.1. Al-Qaida al Magrib Islàmic: Origen, tàctiques i nous àmbits d'acció

Els esforços de diversos països del nord d'Àfrica per coordinar les seves estratègies de lluita antiterrorista durant el 2009 responen a un diagnòstic: la creixent preocupació per les accions de l'organització al-Qaida al Magrib Islàmic (AQMI) més enllà de les fronteres d'Algèria, el país d'on va sorgir el gener de 2007. Encara que aquesta data pot semblar recent, en realitat aquesta franquícia de la xarxa d'Ossama bin Laden va donar continuïtat al denominat Grup Salafista per a la Predicació i el Combat (GSPC), una organització que va tenir un paper protagonista en la lluita islamista contra el Govern algerià a final dels noranta. Malgrat el canvi de denominació, les accions del grup generalment han estat interpretades com a part d'una insurrecció estrictament domèstica. No obstant això, en els últims anys les operacions d'AQMI han despertat inquietud en la regió i en països europeus, plantejant nous interrogants sobre els seus objectius, tàctiques i àmbits d'acció.

En aquest context, cal indagar en l'origen d'AQMI i la seva evolució a partir del GSPC algerià. Aquest últim té les seves arrels en la lluita intestina que va sorgir al país a principi dels noranta, quan el règim militar va decidir cancel·lar la segona ronda d'unes eleccions en què es preveia una victòria del moviment islamista. La sagnant guerra interna va veure el sorgiment de diversos grups de contestació al Govern, entre aquests el Grup Islàmic Armat (GIA), al qual es va responsabilitzar de múltiples accions contra les forces de seguretat algerianes i de matances i abusos contra la població civil. El 1998, el GSPC va néixer com a escissió del GIA, presumptament per diferències respecte a les tàctiques utilitzades per aquest últim grup, que afectaven la població civil i que els membres del nou GSPC consideraven contraproduents per arribar a l'objectiu de construir un Estat islàmic. El GSPC, que entre els seus integrants comptava amb mujahidins algerians veterans de la guerra a l'Afganistan contra els soviètics (1979-1989), va rebutjar el 1999 una oferta de pau del Govern –a la qual sí que es van adherir altres organitzacions– com també la Carta Nacional de Pau i Reconciliació de 2006, i va passar a convertir-se en l'organització islamista armada més activa a Algèria.

Una data clau per al GSPC va ser l'any 2003, quan va assumir una dirigència fermament partidària de mantenir la gihad contra el Govern algerià i procliu a l'adhesió a la causa d'al-Qaida. Factors com la designació del GSPC com a grup terrorista per part de Washington després dels atemptats de 2001, motivacions religioses, l'inici de la guerra a l'Iraq –que va fer augmentar el reclutament de nous integrants–, la intenció de revitalitzar el moviment i la possibilitat d'ampliar les seves connexions amb altres grups militants són alguns dels elements que haurien afavorit els contactes amb la xarxa d'Ossama bin Laden, que es van canalitzar a través del líder d'al-Qaida a l'Iraq, el desaparegut Abu Musab al-Zarqawi. Algunes investigacions indiquen que els llaços eren anteriors i que el mateix bin Laden hauria destinat fons per a la creació del GSPC a la fi dels anys noranta. No obstant això, almenys públicament, no va ser fins a l'11 de setembre de 2006 quan al-Qaida va reconèixer l'afiliació del GSPC, que quatre mesos més tard va ser rebatejat com a AQMI.³³ Si bé l'objectiu principal del grup està vinculat al derrocament del règim algerià i a la creació d'un califat islàmic –alguns analistes opinen que aquesta és la seva agenda real i dubten que AQMI sigui una organització regional que actua de forma coherent–,³⁴ en les seves declaracions públiques el grup ha anat ampliant els seus objectius, incloent l'atac a interessos europeus i nord-americans, i afirma haver expandit les seves activitats i les seves campanyes de reclutament a països veïns del Magrib i del Sahel. En vídeos i comunicats a la web, el líder d'AQMI, Abdelmalek Droukdel –un expert en explosius que es fa dir Abu Musab Abd al-Wadoud en reconeixement a al-Zarqawi– sol centrar-se en la situació a Algèria, però també opina sobre el que passa a Líbia, Mauritània, el Marroc i Tunísia.³⁵

Les tàctiques del grup també han registrat alguns canvis. Si bé AQMI ha utilitzat principalment accions pròpies de l'escamot tradicional, entre aquestes emboscades, atacs amb morters i coets, des de 2007 el grup ha incorporat l'ús d'atacs suïcides. L'abril d'aquest any, un atemptat contra un edifici governamental va causar la mort de més de 30 persones. Mesos més tard, un doble atac suïcida va provocar 41 víctimes mortals, entre les quals hi havia 17 funcionaris de Nacions Unides. El grup també utilitza la detonació d'artefactes explosius al pas de les forces militars algerianes, una tècnica que analistes assimilen a la usada pels talibans a l'Afganistan. AQMI ha reclamat l'autoria d'altres atacs contra militars i interessos israelians i francesos a Mauritània, i va cridar a una gihad contra el Govern militar que es va instal·lar en aquest país després del cop d'Estat de 2008. Paral·lelament, AQMI inclou entre les seves tàctiques el segrest d'occidentals, als quals sol capturar a la zona del

33. Per a més informació, vegeu Mekhennet, Souad. "Ragtag Insurgency Gains a Lifeline from al-Qaeda". *The Nova York Estafis* (1 de juliol de 2008), a: <<http://www.nytimes.com/2008/07/01/world/africa/01algeria.html#>> i Hansen, Andrew. *Backgrounder: AL Qaeda in the Islamic Maghreb*. Washington DC: Council on Foreign Relations, 21 de juliol de 2009, a: <<http://www.cfr.org/publication/12717>>.

34. Vegeu Joffe, George. "A convenient untruth". *The Guardian* (12 d'abril de 2007), a: <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2007/apr/12/aconvenientuntruth>>.

35. Vegeu Europol. *EU Terrorism Situation and Trend Report*. L'Haia: Europol, 2009, a: <http://www.europol.europa.eu/publications/EU_#Terrorism_#Situationand_#Trend_#ReportEt-SAT/tesat2009.pdf>.

Sahel, a la regió fronterera d'Algèria amb països com Mali, Níger i Mauritània. La captura d'occidentals tindria el doble propòsit de pressionar per l'alliberament de presoners de moviments islàmics i obtenir recursos a través del pagament de rescats. Les informacions sobre altres fonts de finançament del grup són diverses, i entre aquestes s'inclouria la recepció de donacions de simpatitzants, però també el tràfic d'armes, drogues, vehicles i tabac a través del desert del Sàhara, una regió de fronteres poroses i de difícil control per a les autoritats de la zona. Aquest tipus d'activitats ha dut alguns analistes a opinar que AQMI sembla més una banda que busca benefici econòmic que un grup gihadista radical. Però aquestes afirmacions són confrontades per altres especialistes, que creuen que la càrrega ideològica d'AQMI és visible en algunes de les últimes accions del grup com, per exemple, l'execució d'un ostatge britànic després de la negativa de Londres d'excarcerar un clergue jordà, el maig passat, o l'exigència de retirada de les tropes Itàlianes de l'Afganistan i l'Iraq a canvi de l'alliberament d'altres dos segrestats a final de 2009.

Fonts d'intel·ligència dels Estats Units creuen que en l'actualitat AQMI comptaria amb entre 300 i 400 combatents a la zona muntanyenca situada a l'est d'Alger, mentre que uns 200 militants més actuarien com a suport en la resta del país. Així mateix, s'especula que les seves bases d'operacions estarien al sud d'Algèria i el nord de Mali; i que algunes de les seves accions recents pretendrien demostrar la seva capacitat d'acció a tot el Magrib islàmic. Alguns analistes, tanmateix, apunten que el grup hauria desplaçat les seves bases i el seu àmbit d'acció en resposta a l'estratègia desplegada pel Govern algerià: d'una banda, una ofensiva militar que té com a propòsit assetjar el grup –creient que en estar ocupat per la seva supervivència no tindria temps de preparar atemptats– i, de l'altra, una campanya de qüestionament de la legitimitat de la causa islàmica d'AQMI.³⁶ Alger ha facilitat que antics dirigents del GPSC demanin públicament als seus excompans que abandonin la lluita armada i està promovent el sufisme, una branca de l'islam associada a la contemplació i no al combat.³⁷ En l'actual escenari, alguns analistes també han advertit sobre la possibilitat que AQMI estigui intentant activar cèl·lules a Europa, especialment després de la detenció de sospitosos de col·laborar amb el grup en diversos països de la Unió Europea. En aquest context, per tant, els interrogants sobre el futur del grup també estan associats a les actuals i futures iniciatives de la UE i dels Estats Units a la zona i a l'efectivitat dels programes de cooperació regional d'Algèria, Mali, Mauritània i Níger en la seva lluita contra AQMI.

Amèrica

Colòmbia

Inici:	1964
Tipologia:	Sistema Intern internacionalizat
Actors:	Govern, FARC, ELN, nous grups paramilitars
Intensitat:	3
Evolució:	=
Síntesi:	

L'any 1964, en el marc d'un pacte d'alternança en el poder entre els partits liberal i conservador (Front Nacional), que exclouia tota alternativa política, van néixer dos moviments d'oposició armada: l'ELN (d'inspiració guevarista i amb suport obrer i universitari) i les FARC (amb influència comunista i de base camperola). A la dècada dels setanta van aparèixer diversos grups més (M-19, EPL, etc.), que van acabar negociant amb el Govern, impulsant una nova Constitució (1991) que estableix els fonaments d'un Estat Social de Dret. A la fi dels anys vuitanta van sorgir diversos grups d'autodefensa, paramilitars instigats per sectors de les Forces Armades, d'empresaris i de polítics tradicionals en defensa de l'*statu quo* i del manteniment dels negocis il·legals, impulsors de l'estratègia de terror. Els diners de la droga és actualment el principal combustible que manté viva la guerra.

L'alliberament unilateral d'ostatges –polítics i militars– que les FARC havia anat efectuant amb comptagotes, es va aturar davant l'exigència feta als rebels per part del cap d'Estat colombià perquè els alliberessin tots sense cap contraprestació. Abans de concloure l'any, tanmateix, el Govern va retirar aquesta petició i va autoritzar la senadora Piedad Córdoba, el CICR i l'Església catòlica a continuar amb les gestions que permetin alliberar un altre grup d'ostatges. **A la regió sud-occidental del país el conflicte armat es va agreujar i el nombre de víctimes civils i combatents va augmentar dramàticament, particularment entre els pobles indígenes** sobre els quals s'acarnissa la violència de la guerrilla, els paramilitars i els agents estatals. El relator de l'ONU per a les Execucions Extrajudicials a Colòmbia calcula que durant els últims tres anys, prop de 2.000 persones van ser assassinades per membres de les Forces Armades i presentades com a "guerrillers caiguts en combat". Aquesta pràctica, coneguda com a "falsos positius", va implicar la destitució, captura i enjudiciament de més d'un miler de militars implicats en els fets. D'altra banda, **la "transfronterització" del conflicte va crear greus incidents diplomàtics entre el Govern de Colòmbia i els d'Equador i Veneçuela**. Aquesta tensió es va veure agreujada pel pacte subscrit pel mandatari colombià, Álvaro Uribe, amb el Govern de Washington, que permet a soldats dels Estats Units l'ús de set bases militars (tres àeries, dues navals i dues

36. Vegeu Tawill, Camille. "New Strategies in al-Qaeda's Battle for Algeria". *Terrorism Monitor*. Volume VII, 22, 27 de juliol de 2009, a: <http://www.jamestown.org/uploads/mitja/T_007_63.pdf>.

37. Vegeu Chikhi, Lamine. "Algeria sponsors Sufism to Fight Extremism". *Reuters*, 8 de juliol de 2009, a: <<http://in.reuters.com/article/oilRpt/idINL721135820090708>>.

d'infanteria) situades en territori de Colòmbia, en les operacions que es porten a terme contra la guerrilla i el narcotràfic. Altres països de la regió, com Brasil, Argentina i Bolívia, van mostrar la seva preocupació en la cimera d'UNASUR per la creixent ingerència dels Estats Units a Amèrica del Sud sota el pretext de donar suport tècnic, logístic i d'intel·ligència al Govern colombià en la seva lluita contra els rebels.

Àsia i Pacífic

a) Àsia Meridional

Afganistan	
Inici:	2001
Tipologia:	Sistema Intern internacionalizat
Actors:	Govern, coalició internacional (liderada pels EUA), ISAF (OTAN), milícies talibanes, senyors de la guerra
Intensitat:	3
Evolució:	↑

Síntesi:

El país ha viscut en conflicte armat pràcticament de forma ininterrompuda des de la invasió de les tropes soviètiques el 1979, quan es va iniciar una guerra civil entre les Forces Armades (amb suport soviètic) i guerrilles anticomunistes islamistes (mujahidins). La retirada de les tropes soviètiques el 1989 i l'ascens dels mujahidins al poder el 1992 en un context de caos i d'enfrontaments interns entre les diferents faccions anticomunistes, va suposar l'aparició del moviment talibà, que a la fi de la dècada dels noranta controlava la pràctica totalitat del territori afganès. El novembre de 2001, després dels atemptats de l'11 de setembre d'al-Qaida, els Estats Units van envair el país i van derrotar el règim talibà. Després de la signatura dels acords de Bonn es va instaurar un Govern interí liderat per Hamid Karzai, posteriorment confirmat per les urnes. Des de 2006 s'ha produït una escalada de violència al país, motivada per la recomposició de les milícies talibanes.

L'any va estar marcat per l'increment de la violència, la polèmica entorn de les eleccions i l'anunci a final d'any per part dels Estats Units d'un pla de desplegament massiu de tropes. Durant els vuit primers mesos de l'any van morir 1.500 civils, morts que en la seva majoria van ser atribuïdes a la insurgència i en una bona part a operacions internacionals. El balanç total de morts –combatents i civils– va arribar a final d'any a diversos milers. Per a les tropes internacionals va ser l'any més mortífer, amb 498 morts, enfront dels 295 del 2008. **Els combats es van intensificar al sud, especialment a la província de Helmand,** on les operacions internacionals van ser contestades amb una onada d'atacs insurgents, molt intensos a mitjan any. La violència insurgent es va fer evident també durant la campanya electoral, amb almenys una trentena de morts el dia de la votació. Especialment greus van ser diversos bombarde-

jos internacionals que van causar nombroses baixes civils, com un atac aeri dels Estats Units al maig a Farah (sud-oest), amb 97 civils morts segons el Govern afganès; o el llançat per l'OTAN al setembre a Kunduz, amb 70 morts. Per la seva banda, la insurrecció va portar a terme atemptats a la capital, entre aquests un atac múltiple contra diversos organismes governamentals al febrer, amb una vintena de morts; un atemptat a l'octubre contra un edifici on residien treballadors de l'ONU, amb 11 morts, cinc d'ells treballadors de l'organització; o un atac contra l'Ambaixada índia, amb 17 morts. A més, Nacions Unides i ONG internacionals van alertar sobre el deteriorament de la situació de les dones.³⁸ En aquest context de violència, a la fi d'any el president dels Estats Units va anunciar una nova estratègia, que incloïa el desplegament de 30.000 tropes addicionals i un calendari de retirada que començaria el 2011. En aquest sentit, el líder talibà, el mul·là Omar, va rebutjar negociar amb el Govern afganès mentre hi hagués presència militar estrangera.³⁹ En l'àmbit polític, la reelecció de Hamid Karzai en la primera volta va ser anul·lada després de la cancel·lació de centenars de milers de vots fraudulents que l'afavorien. El seu rival **Abdullah Abdullah es va retirar de la segona volta, denunciant manca de garanties, i Karzai va ser proclamat vencedor sense segona ronda,** amb el consegüent impacte en la legitimitat del procés.

Índia (Assam)	
Inici:	1983
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern internacionalizat
Actors:	Govern, ULFA, DHD, Black Widow, NDFB
Intensitat:	2
Evolució:	=

Síntesi:

El grup armat d'oposició ULFA va sorgir el 1979 amb l'objectiu d'alliberar l'estat d'Assam de la colonització índia, i establir un Estat sobirà. Les transformacions demogràfiques a l'estat després de la partició del subcontinent indi, amb l'arribada de dos milions de persones procedents de Bangladesh, són l'origen de la reclamació de la població d'origen ètnic assamesès d'un reconeixement dels seus drets culturals, civils i de creació d'un Estat independent. Durant les dècades dels vuitanta i noranta es van produir diverses escalades de violència, com també intents de negociació que van fracassar. L'any 2005 es va iniciar un procés de pau que va tenir com a conseqüència una reducció de la violència i que es va interrompre l'any 2006 provocant una nova escalada del conflicte. D'altra banda, durant els anys vuitanta van aparèixer grups armats d'origen bodo, com l'NDFB, que reivindicaven el reconeixement de la seva identitat enfront de la població majoritària assamesa.

En termes globals, la violència es va mantenir en nivells similars a anys anteriors, amb almenys 380 morts a l'estat d'Assam entre gener i mitjan desembre, si bé el

38. Vegeu el capítol 6 (Gènere).

39. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

conflicte amb el grup armat dimasa Black Widow es va incrementar fins forçar la rendició del grup. Després de mesos de violència insurgent i operacions militars contra Black Widow al districte de North Cachar Hills, un ultimàtum governamental al setembre, sota amenaça d'una ofensiva a gran escala, va donar pas a la rendició del grup. Els seus prop de 400 membres van ser traslladats a centres d'acantonament. Els primers nou mesos de l'any, almenys un centenar de persones van morir per la violència al districte, que va provocar el desplaçament de milers de persones i va afectar principalment la població dimasa i zeme naga. Després de la seva rendició, alguns mitjans van informar sobre altres grups irregulars que estarien cometent actes de violència, després del buit de poder insurgent. D'altra banda, en relació amb el conflicte amb l'ULFA, el grup es va **mantenir actiu durant l'any** i la Policia li va atribuir diversos atemptats, entre aquests diverses explosions al gener a Guwahati que van causar una cinquantena de morts i 60 ferits; diverses explosions múltiples a l'abril també a Guwahati, amb un desena de morts i 80 ferits; i dues explosions a Nalbarri al novembre, amb prop d'una desena de morts i més de 50 ferits. El grup va negar ser responsable dels atemptats i **al novembre va donar llum verda a la possibilitat d'iniciar negociacions de pau amb el Govern**, coincidint amb algunes crides civils al diàleg.⁴⁰ En relació amb el conflicte amb el grup bodo NDFB, l'Executiu va estendre l'acord d'alto el foc i a la fi de setembre va iniciar converses de pau amb el grup a Delhi, si bé va mantenir les operacions militars contra la facció liderada per Ranjan Daimary.⁴¹

Índia (Jammu i Caixmir)

Inici:	1989
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern internacionalitzat
Actors:	Govern, JKLF, Lashkar-e-Tayyeba, Hizb-ul-Mujahideen
Intensitat:	2
Evolució:	↓
Síntesi:	

El conflicte armat a l'estat indi de Jammu i Caixmir té el seu origen en la disputa per la regió de Caixmir que des de la independència i partició de l'Índia i el Pakistan ha oposat ambdós estats. En tres ocasions (1947-1948; 1965; 1971) aquests països s'han enfrontat en un conflicte armat, reclamant ambdós la sobirania sobre aquesta regió, dividida entre l'Índia, el Pakistan i la Xina. El conflicte armat entre l'Índia i el Pakistan, el 1947, va provocar l'actual divisió i creació d'una frontera de facto entre ambdós països. Des de 1989, el conflicte armat s'ha traslladat a l'interior de l'estat de Jammu i Caixmir, on una multitud de grups insurgents, favorables a la independència total de l'estat o a l'adhesió incondicional al Pakistan, s'enfronten a les forces de seguretat índies. Des de l'inici del procés de pau entre l'Índia i el Pakistan el 2004, la violència ha experimentat una reducció considerable, encara que els grups armats es mantenen actius.

Unes 365 persones van morir durant el 2009, una xifra lleugerament inferior a la d'anys anteriors. En aquest sentit, **el Govern va declarar en diverses ocasions que el conflicte estava experimentant una reducció sostinguda dels índexs de violència** i va anunciar la seva intenció de retirar milers de militars de Jammu i Caixmir per desplegar-los de nou en les àrees en les quals opera el grup armat maoista CPI-M. No obstant això, al mes de desembre el Govern solament havia retirat uns 15.000 efectius militars i no havia anunciat la xifra de soldats afectats ni el calendari de retirada. D'altra banda, el Govern va declarar que solament 110 de les 3.429 persones que havien desaparegut a la regió entre 1990 i 2009 ho havien fet després de ser detingudes pels cossos de seguretat de l'Estat. No obstant això, **organitzacions de drets humans van exigir l'establiment d'una comissió de la veritat perquè consideren que les persones desaparegudes podrien arribar a les 8.000, la majoria després de ser detingudes pels cossos de seguretat de l'Estat.** A més dels enfrontaments que es van produir prop de la Línia de Control, que van provocar la major part de les víctimes mortals, en diversos moments de l'any es van produir mobilitzacions massives contra la presència i el *modus operandi* de les forces de seguretat a Jammu i Caixmir. Durant aquestes protestes, liderades per organitzacions secessionistes com Hurriyat Conference o United Jihad Council, centenars de persones van resultar ferides i altres tantes van ser detingudes. La tensió política i social es va incrementar notablement en alguns moments de l'any, com durant la celebració de les eleccions legislatives durant els mesos d'abril i maig (boicotejades per algunes organitzacions) o la commemoració de la independència de l'Índia, al mes d'agost. A més, durant el segon i tercer trimestre també es van produir protestes massives per la violació i posterior assassinat de dues dones presumptament per part dels cossos de seguretat de l'Estat.

Índia (Manipur)

Inici:	1982
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, PLA, UNLF, PREPAK, KNF, KNA, KYKL
Intensitat:	2
Evolució:	↓
Síntesi:	

El conflicte armat que enfronta el Govern amb els diferents grups armats que operen a l'estat i alguns d'aquests grups entre si té el seu origen en les demandes d'independència de diversos d'aquests grups, com també en les tensions existents entre els diferents grups ètnics que conviuen en l'estat. En les dècades dels seixanta i setanta van sorgir diversos grups armats, alguns d'inspiració comunista i altres d'adscripció ètnica, grups que romandrien actius al llarg de les dècades posteriors. D'altra banda, el context regional, en un estat fronterer amb Nagalàndia, Assam i Myanmar, també ha marcat el desenvolupament de la conflictivitat a Manipur, i han estat

40. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

41. Xifra proporcionada pel *think tank* SATP. Les xifres de mortalitat dels diferents conflictes de l'Índia i el Pakistan s'han extret d'aquesta mateixa font, a: <<http://www.satp.org/default.asp>>.

constants les tensions entre grups ètnics manipuris amb població naga. L'empobriment econòmic de l'estat i l'aïllament pel que fa a la resta del país han contribuït decisivament a consolidar un sentiment de greuge entre la població de Manipur.

Van continuar els enfrontaments entre les forces de seguretat i els diversos grups armats, amb uns 380 morts, un centenar menys que l'any anterior, mentre a la segona meitat de l'any la violència armada es va reduir, paral·lelament a un augment de la tensió social i política. La insurrecció es va mostrar especialment activa als districtes de Thoubal i Imphal. En aquest últim, l'assassinat al febrer de diversos funcionaris del Govern, suposadament per l'NSCN-IM (grup del veí estat de Nagalàndia), va donar pas a la imposició d'un toc de queda, perllongat fins a final de març. A més, al districte de Bishnupur, la Policia i el cos de seguretat Assam Rifles van llançar a l'abril una operació especial contrainsurgent, amb desenes de baixes entre els grups armats de la zona, principalment del PREPAK. A partir de juliol la violència a l'estat va disminuir, si bé es va produir un augment de la tensió social, amb extenses mobilitzacions en què van convergir vagues i protestes convocades per les principals organitzacions naga i per nombroses entitats de la societat civil, així com protestes de l'oposició política. Tots ells **van demanar la dimissió del primer ministre de l'estat, Okram Singh, pels més de 210 suposats assassinats comesos per les forces de seguretat encoberts com a baixes en combat**. Les protestes van estar desencadenades per la mort al juliol d'un jove activista favorable a la independència –i segons alguns sectors assassinat sota la custòdia policíaca–, i per les denúncies sobre l'augment dels suposats assassinats encoberts. Durant l'any també es van produir protestes civils contra la intimidació i les amenaces dels grups armats. D'altra banda, es va renovar un any més l'acord de suspensió d'hostilitats entre els governs central i de Manipur i dos grups armats kukis, el Kuki National Organisation i l'United People's Front.

Índia (Nagalàndia)	
Inici:	1955
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, NSCN-K, NSCN-IM
Intensitat:	1
Evolució:	Fi

Síntesi:

El conflicte que afecta l'estat de Nagalàndia s'origina després del procés de descolonització britànic de l'Índia (1947), quan sorgeix un moviment naga que reclama el reconeixement de drets col·lectius per a aquesta població, majoritàriament cristiana, davant la majoria hindú índia. La creació de l'organització naga NCC el 1946 marca l'inici de les reclamacions polítiques d'independència per al poble naga, que al llarg de les dècades posteriors van evolucionar tant en continu (independència de Nagalàndia o creació de la Gran Naga-

làndia, incorporant territoris dels estats veïns habitats per nagas) com en formes d'oposició, iniciant-se la lluita armada el 1955. El 1980 es forma el grup armat d'oposició NSCN com a resultat de desacords amb sectors polítics més moderats, que, al seu torn, vuit anys després es dividirà en dues faccions, Isaac-Muivah i Khaplang. Des del 1997 l'NSCN-IM manté un acord d'alto el foc i negociacions amb el Govern indi, però els últims anys s'han multiplicat els enfrontaments entre les dues faccions.

Es va reduir notablement la violència a l'estat durant l'any respecte a l'increment dels enfrontaments i les víctimes pel conflicte durant el 2007 i el 2008, per la qual cosa a partir del primer trimestre va deixar de ser considerat com a conflicte armat.⁴² Tot i això, es van constatar alguns incidents durant el primer trimestre. Per una part, xocs entre les forces de seguretat de l'Estat i l'NSCN-IM, el qual va advertir el Govern que no toleraria la presència de cossos de seguretat als voltants dels campaments on romanen acantonats els seus integrants. D'altra banda, es van produir diversos enfrontaments entre l'NSCN-IM i el seu rival NSCN-K a la zona de Bhandari, al districte de Wokha. Així mateix, l'assassinat al febrer a l'estat veí de Manipur de tres funcionaris del Govern per part de membres de l'NSCN-IM va generar tensió entre les parts en conflicte, si bé el grup armat va qualificar l'atac d'acció individual i va demanar que no s'utilitzés per obstaculitzar el procés de pau.⁴³ A més, **el líder del grup, Isaac Chisi Swu, va reafirmar el seu compromís amb la resolució del conflicte per la via pacífica**.

Índia (CPI-M)	
Inici:	1967
Tipologia:	Sistema Intern
Actors:	Govern, CPI-M (naxalites)
Intensitat:	2
Evolució:	↑

Síntesi:

El conflicte armat que enfronta el Govern indi amb el grup armat maoista CPI-M (conegut com a naxalita, en honor a la ciutat en la qual es va iniciar aquest moviment) afecta nombrosos estats de l'Índia. El CPI-M sorgeix a Bengala Occidental a final dels anys seixanta amb reclamacions relatives a l'eradicació del sistema de propietat de la terra, com també fortes crítiques al sistema de democràcia parlamentària, considerada com un llegat colonial. Des de llavors, l'activitat armada ha estat constant, i ha anat acompanyada de l'establiment de sistemes paral·lels de govern en aquelles zones sota el seu control, fonamentalment rurals. Les operacions militars contra aquest grup, considerat com a terrorista pel Govern indi, han estat constants. L'any 2004 es va iniciar un procés de negociació que va resultar fallit.

Va augmentar la violència, i es va arribar als 960 morts durant l'any, amb un apogeu significatiu als estats de Chhattishgarh, West Bengal i Jharkhand, en els quals es

42. Vegeu el capítol 2 (Tensions).

43. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

van registrar els xocs més virulents, davant un descens a Orissa. Durant l'any es van produir atacs naxalites amb balanços elevats de morts, i destaca el que va causar al juliol a Chhattishgarh 39 baixes de policies i ferides a uns altres 15; aquest és l'atac que ha provocat el nombre més alt de víctimes mortals en un sol dia des de l'inici del conflicte. A més, la insurgència va involucrar un elevat nombre de combatents en alguns dels seus atacs, com un contra la Policia a Maharashtra perpetrat per 200 d'insurgents, amb el resultat de 17 policies morts; o una ofensiva d'uns altres 200 rebels contra la Policia a l'estat de Bihar, que va causar la mort de 10 agents. Així mateix, **l'estat de Bengala Occidental va ser escenari per primera vegada de nivells elevats de violència**. En aquest estat es van produir més de cent morts durant l'any, davant la vintena del 2008, en enfrontaments desencadenats al juny pel desplegament de 1.800 soldats a la zona i després del detonant de la mort de deu membres del partit governant, el CPI-M (partit amb les mateixes sigles que el grup armat, però oposat a aquest). Durant els mesos previs la tensió va augmentar a la zona de Lalgah, en gran part sota control naxalita des de final de 2008, després de l'expulsió de la Policia i el desmantellament de part de l'administració de l'Estat. La violència a Bengala Occidental va provocar el desplaçament de milers de civils. Al tercer trimestre les autoritats van recuperar el control polític i militar. Davant de la violència al país, **set estats van donar suport a la iniciativa del ministre d'Interior de coordinar la lluita contrainsurgent a les zones frontereres**. A més, es va anunciar a l'octubre una nova estratègia, liderada per la Policia dels diferents estats i que incloïa el desplegament de 70.000 membres de les forces de seguretat, de comandos d'elit i forces especials i l'ús de la força aèria, un pla que va rebre fortes crítiques de la societat civil. Al desembre va començar aquesta operació, coneguda com a Green Hunt, amb la transferència inicial de 3.000 policies de Jammu i Caixmir a Chhattisgarh. El seu inici va coincidir amb la filtració d'informació sobre l'aproximació de la insurgència a la capital índia.

Pakistan (Balutxistan)

Inici:	2005
Tipologia:	Autogovern, Recursos Intern
Actors:	Govern, BLA, BRA i BLF
Intensitat:	2
Evolució:	=
Síntesi:	

Des de la creació de l'Estat del Pakistan el 1947, Balutxistan, la província més rica en recursos naturals, però amb algunes de les taxes de pobresa més elevades del país, ha viscut quatre períodes de violència armada (1948, 1958, 1963-69 i 1973-77) en què la insurgència ha explicat el seu objectiu d'obtenir una major autonomia i, fins i tot, la independència. L'any 2005 la insurgència armada va reaparèixer en escena, atacant fonamentalment infraestructures vinculades a l'extracció de gas. El grup armat d'oposició BLA es va convertir en la principal força opositora a la presència del Govern central, a qui acusen d'aprofitar la riquesa de la província sense que aquesta reverteixi en la població local. Com a conseqüència del ressorgiment de l'oposició armada, una operació militar es

va iniciar el 2005 a la província, provocant desplaçaments de la població civil i enfrontaments armats.

La violència associada al conflicte a la regió de Balutxistan es va mantenir en nivells similars respecte al 2008. L'any es va iniciar amb **l'anunci dels grups armats d'oposició BLA, BRA i BLF de la fi de l'alto el foc que havien declarat de manera unilateral a final de 2008**. El seu argument va ser la necessitat de respondre a l'ofensiva de les Forces Armades, a les quals van acusar d'assassinar 50 persones durant la treva. En aquest període la insurgència havia continuat perpetrant atacs, per la qual cosa la decisió de reprendre la lluita armada va donar continuïtat a una situació de violència que, en la pràctica, s'havia mantingut a la regió. Seguint el patró definit des de la represa de la violència el 2005, les accions dels grups opositors es van concentrar en infraestructures, xarxes ferroviàries i canalitzacions de gas, com també en atemptats contra les forces de seguretat. Així mateix, es van produir segrestos que van culminar amb la mort de desenes d'ostatges. Paral·lelament, **durant tot l'any es van registrar assassinats de dirigents nacionalistes balutxis, que van ser atribuïts a les forces de seguretat**. En diverses ocasions aquestes morts van motivar protestes massives i vagues que, al seu torn, van provocar més víctimes mortals i desenes de ferits. Al setembre, el Govern va anunciar una amnistia general per a presos polítics balutxis i va informar de la investigació de denúncies de desaparicions i tortures a activistes de la província per part de la Comissió de Drets Humans del Pakistan. Al desembre, la xifra oficial de desapareguts ascendia a un miler. En finalitzar l'any, el Govern va proposar al Parlament un pla per augmentar l'autonomia a Balutxistan, però la proposta va ser considerada insuficient i va ser rebutjada. Respecte a la dimensió regional, Islamabad va acusar l'Afganistan i l'Índia de donar suport a la insurgència a Balutxistan, la província més pobra del Pakistan malgrat els seus abundants recursos naturals. Ambdós governs van rebutjar aquestes acusacions.

Pakistan (nord-oest)

Inici:	2001
Tipologia:	Sistema Intern internacionalitzat
Actors:	Govern, milícies talibanes, milícies tribals, EUA
Intensitat:	3
Evolució:	↑
Síntesi:	

El conflicte armat a la zona nord-oest del país va sorgir vinculat al conflicte armat a l'Afganistan després dels bombardeigs nord-americans el 2001. La zona comprèn les Àrees Tribals sota Administració Federal (FATA) –que havien romàs inaccessibles al Govern pakistanès fins a l'any 2002, quan es van iniciar les primeres operacions militars a la zona– i la Província Fronterera del Nord-Oest (NWFP). Després de la caiguda del règim talibà a l'Afganistan, a final del 2001, integrants de les milícies talibanes, amb presumptes connexions amb al-Qaida, es van refugiar en aquesta zona, donant lloc a operacions militars a gran escala de les Forces Armades pakistaneses (es van desplegar prop de 50.000 soldats)

en suport dels Estats Units. La població local, majoritàriament d'ètnia paixtu, ha estat acusada de donar suport als combatents procedents de l'Afganistan. Des de les primeres operacions el 2002, la violència ha anat augmentant.

El clima de violència al nord-oest es va agreujar, amb almenys 2.800 víctimes mortals durant l'any, i va afectar més l'NWFP la primera meitat de l'any i les FATA els últims mesos. A l'NWFP, el Govern central va acceptar al febrer un acord entre el Govern provincial i l'organització Tehrik-i-Nifaz-i-Shariah Mohammadi –que incloïa l'aplicació de la llei islàmica en zones de la província, el desarmament de les milícies i el final de les operacions militars–, i que va ser seguit d'un alto el foc a Swat. No obstant això, la violència es va reprendre poc després, amb l'expansió talibana a l'antiga divisió de Malakand (districtes de Swat, Dir, Malakand i Buner, entre d'altres), arribant a Buner i Dir, a cent quilòmetres d'Islamabad. Les contraofensives de l'Exèrcit a l'abril van forçar la retirada talibana i van provocar la ruptura de les converses. Segons l'ACNUR, des de l'inici de les operacions a l'NWFP, 2,3 milions de persones es van haver de desplaçar per la violència.⁴⁴ Més d'un miler de persones van morir en les esmentades accions i el primer ministre pakistanès va declarar la zona en estat de desastre. El Govern va anunciar al juliol que havia recuperat el control, si bé durant la resta de l'any l'NWFP va continuar registrant xocs i atemptats suïcides, amb centenars de morts, incloent un atemptat en un mercat de Peshawar, amb 96 víctimes mortals, el més mortífer al Pakistan en els últims dos anys i que va coincidir amb la visita al país de la secretària d'Estat dels Estats Units, Hillary Clinton. D'altra banda, la situació a les FATA es va deteriorar notablement després del fracàs dels acords de pau de juny entre la insurgència i les autoritats, la qual cosa va comportar més violència, amb ofensives militars a gran escala i un repunt dels atacs insurgents en zones com Khyber al setembre, que van provocar desenes de milers de desplaçats i més d'un centenar de víctimes, i a Waziristan Sud des de l'octubre, amb més de 600 morts i centenars de milers de desplaçats. A més, els atacs amb avions no pilotats dels Estats Units van causar desenes de morts. A l'agost va transcendir la notícia de la mort del líder del TTP, Baitullah Mehsud, en un atac dels Estats Units.

El conflicte al nord-oest del Pakistan entre les milícies talibanes i l'Exèrcit es va agreujar, amb més de 2.800 morts i centenars de milers de desplaçats

Sri Lanka (nord-est)	
Inici:	1983
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, LTTE
Intensitat:	3
Evolució:	Fi
Síntesi:	El 1983 el grup armat d'oposició independentista tàmil, LTTE, va iniciar el conflicte armat que durant les tres últimes dècades ha devastat Sri Lanka. El procés de creixent marginació de

44. Vegeu el capítol 4 (Crisis humanitàries).

45. Vegeu el capítol 2 (Tensions).

la població tàmil per part del Govern, integrat fonamentalment per les elits singaleses, després de la descolonització de l'illa el 1948, va portar el grup armat a reclamar la creació d'un Estat tàmil independent per la via armada. Des de 1983, cadascuna de les tres fases en què s'ha desenvolupat el conflicte ha finalitzat amb un procés de pau fallit. El 2002 es van iniciar novament negociacions de pau amb mediació noruega, després de la firma d'acord d'alto el foc; tanmateix, el fracàs d'aquestes negociacions va suposar la represa amb gran virulència del conflicte armat el 2006. El maig de 2009 les Forces Armades van vèncer militarment l'LTTE i van recuperar tot el territori del país, després de donar mort al líder del grup armat, Velupillai Prabhakaran.

Al mes de maig, el president, Mahinda Rajapakse, va declarar finalitzat el conflicte armat, que va durar 26 anys i va provocar unes 86.000 víctimes mortals. Des de llavors, els índexs de violència van caure dràsticament, per la qual cosa aquest context va deixar de considerar-se un conflicte armat.⁴⁵ L'ofensiva final de les Forces Armades sobre els últims bastions de l'LTTE es va iniciar al gener amb la presa de Kilinochchi, seu de la caserna general del grup els últims anys, i la península de Jaffna. Posteriorment, al mes de febrer, l'Exèrcit va ocupar la ciutat de Mullaitivu i la base naval de Chalai, debilitant enormement la capacitat militar del grup i arraconant-lo en una petita porció del territori. Segons fonts del mateix Govern, durant els últims 34 mesos del conflicte armat haurien mort uns 22.000 insurgents i uns 6.200 militars. D'altra banda, **Nacions Unides va declarar que uns 7.000 civils van morir i uns altres 14.000 van resultar ferits entre els mesos de gener i maig de 2009.** En aquest sentit, l'alta comissionada de drets humans de Nacions Unides, Navi Pillay, va denunciar que ambdues parts podrien haver comès crims de guerra durant la fase final del conflicte armat: el Govern per la utilització de bombes de fragmentació i pel bombardeig d'àrees designades per a la protecció de civils, i l'LTTE per l'ús d'escuts humans i per les restriccions imposades a la població civil per abandonar les àrees sota el seu control. Els enfrontaments terrestres, aeris i marítims que es van produir durant les últimes setmanes de l'ofensiva final de l'Exèrcit van provocar el desplaçament d'aproximadament 300.000 persones, bona part de les quals van quedar atrapades en les àrees de combat. Finalment, el Govern va declarar de manera oficial el final del conflicte armat el dia després que es confirmés la mort del líder de l'LTTE, Velupillai Prabhakaran.

b) Sud-est Asiàtic i Oceania

Filipines (NPA)	
Inici:	1969
Tipologia:	Sistema Intern

Quadre 1.2. Les raons de la derrota militar de l'LTTE

El 19 de maig de 2009 el president de Sri Lanka, Mahinda Rajapakse, va anunciar la derrota militar del grup armat d'oposició tàmil LTTE després d'haver donat mort al seu líder, Vellupillai Prabhakaran. La derrota d'una insurgència considerada com una de les més poderoses del món –15.000 combatents aproximadament,⁴⁶ força terrestre, aèria i naval i importants recursos financers– i que durant 26 anys va ser capaç de posar en escac les Forces Armades, va obrir nombrosos interrogants sobre les claus d'una victòria, sens dubte, imprevisible. Encara que les raons últimes de la derrota continuen sense ser clares, semblaria necessària una aproximació multicausal per tractar d'explicar com el Govern va aconseguir recuperar el control sobre la totalitat del territori de l'illa de Sri Lanka i com desmantellar l'LTTE.

En primer lloc, cal esmentar la important fractura que per al grup armat va representar l'escissió del coronel Karuna, que va comportar la pèrdua del control de l'est de l'illa, així com la deserció d'un important nombre de combatents de l'LTTE. Uns 6.000 combatents haurien abandonat les files de l'LTTE per unir-se a Karuna. El suport a les Forces Armades, prestat per aquesta facció el 2006 i el 2007, va suposar l'inici del declivi del grup armat, que a partir d'aquell moment es va concentrar al nord de l'illa. En segon lloc, la derrota de l'LTTE pot inserir-se també en el marc de la lluita global contra el terrorisme, que va portar a la inclusió del grup armat en les llistes terroristes de la UE i el Canadà l'any 2006.⁴⁷ Aquesta inclusió, a més d'obstaculitzar el procés de negociacions entre el Govern de Sri Lanka i l'organització armada en impedir als líders del grup armat desplaçar-se a països de la UE, va suposar també un revés per al grup en termes logístics i financers, ja que va dificultar l'accés als recursos econòmics proporcionats per la diàspora.

D'altra banda, les aportacions de la diàspora –vitals per al suport del grup armat–⁴⁸ es van reduir els últims anys. Entre els motius, alguns analistes han apuntat el distanciament de la diàspora amb determinades pràctiques del grup armat (reclutament de menors soldats, utilització de la població civil) que constantment s'havia autoproclamat l'únic representant legítim del poble tàmil, exclouent altres veus tàmil crítiques amb els mètodes del grup armat. Finalment, es pot destacar l'aposta del Govern per una victòria militar a qualsevol preu, que el va portar a prioritzar els objectius militars per sobre d'altres qüestions com la protecció de la població civil i el respecte al Dret Internacional Humanitari. El resultat final va ser que la victòria va estar acompanyada de greus violacions dels drets humans, com execucions extrajudicials o bombardeigs de zones designades per a la població civil.

Actors: Govern, NPA

Intensitat: 1

Evolució: =

Síntesi:

L'NPA, braç armat del Partit Comunista de les Filipines, va iniciar la lluita armada el 1969 i va assolir el seu zenit els anys vuitanta sota la dictadura de Ferdinand Marcos. Malgrat que les purgues internes, la democratització del país i els oferiments d'amnistia van debilitar el suport i la legitimitat de l'NPA a començament dels anys noranta, actualment s'estima que és operatiu en la major part de les províncies del país. Després dels atemptats de l'11 de setembre de 2001, la seva inclusió a les llistes d'organitzacions terroristes dels Estats Units i la UE va erosionar enormement la confiança entre les parts i, en bona mesura, va provocar la interrupció de les converses de pau amb el Govern de Gloria Macapagal Arroyo. L'NPA, el principal objectiu del qual és l'accés al poder i la transformació del sistema polític i el model socioeconòmic, té com a referents polítics el Partit Comunista de les Filipines i el National Democratic Front (NDF), que agrupa diverses organitzacions d'inspiració comunista.

Malgrat que van prosseguir els contactes entre el Govern i l'NDF per reprendre el procés de pau,⁴⁹ durant

tot l'any es van produir enfrontaments en nombroses províncies del país i el Govern va reiterar la seva intenció d'haver derrotat militarment l'NPA per a l'any 2010, tal com havia ordenat en diverses ocasions la presidenta. En aquest sentit, **el Govern va incrementar substancialment el nombre d'unitats militars dedicades al combat contra l'NPA i va potenciar el programa de desmobilització i reintegració de combatents.** Manila va informar que, des del seu inici el 2001, més de 12.000 insurgents, especialment de l'NPA, s'havien acollit a l'esmentat programa i que uns 3.700 membres de l'NPA s'havien rendit des de 2004. La violència es va incrementar en tres moments de l'any. En primer lloc, durant el mes d'abril, coincidint amb la commemoració del 40è aniversari de la fundació del grup armat i amb la realització dels exercicis militars conjunts que cada any duen a terme les tropes filipines i nord-americanes. En diferents moments de l'any, l'NPA també va dur a terme diversos atacs contra les tropes nord-americanes que desenvolupen tasques de contraterrorisme a Mindanao. En segon lloc, la violència va tornar a augmentar al mes de setembre, poc després que fracassés un intent de represa del procés de pau. Finalment, als mesos de novembre i desembre, més de 40 persones van morir en diferents enfrontaments, especialment

46. No existeix consens sobre la xifra exacta de combatents. Posteriorment, al final del conflicte armat, el Govern ha assenyalat que aproximadament 10.000 persones romanen detingudes acusades d'estar vinculades al grup armat. D'altra banda, el Govern va afirmar que la xifra d'insurgents morts en els 34 mesos previs a la derrota del grup armat era de 22.000 (BBC. "Colombo to rehabilitate rebels", BBC, 27 de maig de 2009, a: < http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8069469.stm >).

47. El Regne Unit considerava l'LTTE un grup terrorista des de l'any 2000 i els Estats Units l'havia elevat a la categoria de Specially Designated Global Terrorist des de novembre de 2001.

48. Es calcula que anteriorment a l'any 2000 la diàspora aportava aproximadament 50 milions de dòlars a l'any. Byman, Daniel; Chalk, Peter; Hoffman, Bruce; Rosenau, William i Brannan, David. *Trends in Outside Support for Insurgent Movements*. Santa Monica: RAND, 2001.

49. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

intensos a Mindanao. El Govern va acusar l'NPA d'utilitzar de manera creixent la detonació a distància d'artefactes explosius i d'incrementar els seus atacs contra la població civil. En aquest sentit, el Govern va declarar que entre maig de 2008 i maig de 2009 l'NPA hauria assassinat més de 120 persones acusades de facilitar informació al Govern o de no pagar l'impost revolucionari. L'NPA va negar aquesta informació i, al seu torn, va acusar l'Exèrcit de militaritzar la població civil a través de la creació de grups d'autodefensa que lluiten contra l'NPA.

Filipines (Mindanao-MILF)	
Inici:	1978
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, MILF
Intensitat:	2
Evolució:	↓

Síntesi:

El conflicte armat a Mindanao es remunta a final dels anys seixanta, data en què Nur Misuari va fundar l'MNLF per exigir a Manila l'autodeterminació del poble moro, un conjunt de grups etnolingüístics islamitzats i organitzats políticament en soldanats independents des del segle xv. El MILF, per raons estratègiques, ideològiques i de lideratge, es va escindir de l'MNLF a final dels anys setanta i va continuar la lluita armada, mentre que l'MNLF va firmar un acord de pau el 1996 en el qual es preveia certa autonomia per a les àrees de Mindanao de majoria musulmana (Regió Autònoma del Mindanao Musulmà). Malgrat que des de l'any 2003 ambdues parts van firmar un acord d'alto el foc (supervisat per una missió internacional) i que en els últims anys s'han celebrat diverses rondes de negociació amb el Govern, facilitades per Malàisia i centrades en els territoris ancestrals del poble moro, el MILF continua actiu en diverses regions de Mindanao i s'estima que té uns 11.000 membres.

Encara que la intensitat del conflicte es va reduir respecte de l'últim trimestre de 2008, van continuar registrant-se enfrontaments durant tot l'any. El Govern va declarar que un centenar de membres del MILF havien mort durant els enfrontaments al mes de gener, en els quals l'Exèrcit hauria dut a terme bombardeigs aeris i hauria sofert unes 50 baixes. Els esmentats enfrontaments, especialment els que es van produir a les províncies de Sultan Kudarat i Maguindanao, haurien provocat el desplaçament de milers de persones. En aquest sentit, **Manila va assenyalar al mes de febrer que més de 120 persones haurien mort per les precàries condicions dels centres de desplaçament.** En els mesos següents, l'Exèrcit va intensificar la seva campanya per detenir els presumptes responsables del brot de violència que es va viure a Mindanao l'últim terç del 2008, com el comandant Ameril Umbra Kato. Es desconeix quantes persones van morir exactament durant l'ofensiva, encara que les Forces Armades van anunciar que un centenar d'insurgents haurien mort només al mes de juny i que, com a mínim, uns altres 200 combatents més s'haurien rendit. Per la seva part, el MILF va decla-

rar que més de 500 militars haurien mort entre l'agost de 2008 i el juliol de 2009. El Govern va acusar el MILF de continuar atacant la població civil i de participar en desenes d'atemptats amb artefactes explosius. Per la seva banda, **el MILF va acusar el Govern de realitzar atacs aeris i de destruir sistemàticament els habitatges de la població.** Segons fonts oficials, només en els primers mesos de l'any més de 2.000 habitatges haurien estat incendiats a la província de Maguindanao. Els enfrontaments es van reduir notablement durant la segona meitat de l'any per la firma de diversos acords entre les parts,⁵⁰ encara que van continuar produint-se incidents aïllats (com la presumpta participació de membres del MILF en el segrest d'un sacerdot irlandès al mes d'octubre o en un atac a una presó de Basilan al desembre), detencions de líders insurgents i violacions esporàdiques de l'acord de cessació d'hostilitats.

Filipines (Mindanao-Abu Sayyaf)	
Inici:	1991
Tipologia:	Autogovern, Identitat, Sistema Intern internacionalizat
Actors:	Govern, Abu Sayyaf
Intensitat:	1
Evolució:	↑

Síntesi:

El Grup Abu Sayyaf lluita des de principi dels anys noranta per establir un estat islàmic independent a l'arxipèlag de Sulu i les regions occidentals de Mindanao (sud). Si bé inicialment va reclutar membres desafectes d'altres grups armats com el MILF o l'MNLF, posteriorment es va anar allunyant ideològicament d'ambdues organitzacions i incorrent de forma cada vegada més sistemàtica en la pràctica del segrest, l'extorsió, les decapitacions i els atemptats amb bomba, que li van valer la seva inclusió en les llistes d'organitzacions terroristes dels Estats Units i la UE. El Govern considera que la seva estratègia contrainsurgent dels últims anys ha debilitat enormement el lideratge i la capacitat militar del grup, però alhora adverteix que Abu Sayyaf continua suposant una amenaça per a l'Estat pels abundants recursos que obté dels segrestos i per la seva presumpta aliança amb organitzacions considerades terroristes com al-Qaida o Jemaah Islamiyah.

Els enfrontaments es van incrementar notablement respecte a l'any passat, provocant la mort de prop de 200 persones. La primera part de l'any va estar marcada per l'operació militar de les Forces Armades per aconseguir l'alliberament dels ostatges en mans d'Abu Sayyaf, especialment el de tres treballadors del Comitè Internacional de la Creu Roja (dos d'ells estrangers) segrestats al mes de gener. Els enfrontaments van ser especialment intensos durant el mes de juliol, provocant la mort de més de 50 persones i el desplaçament d'un 10.000 persones a l'illa de Jolo. Les Forces Armades van incrementar la seva pressió militar contra el grup pocs dies després de l'alliberament de l'últim treballador de la Creu Roja, desplegant milers de soldats addicionals a l'arxipèlag de Sulu. Així, **a mitjan agost, 54 persones, 23 d'elles militars, van morir a l'illa de Basilan en un dels enfrontaments més intensos dels**

50. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

últims anys. Poques setmanes més tard, a començament de setembre, 34 membres d'Abu Sayyaf i vuit militars van morir durant la presa d'un dels principals campaments del grup a l'illa de Jolo, on l'Exèrcit va utilitzar bombardeigs aeris. Les Forces Armades van declarar que tant l'ofensiva militar d'aquest últim any com diverses purgues internes havien debilitat enormement la capacitat armada d'Abu Sayyaf, encara que també van reconèixer que el grup estaria tractant de reconstruir els seus vincles amb organitzacions d'Orient Mitjà i que, a més, cada any obtenia abundants ingressos derivats dels segrestos. En aquest sentit, **Manila va assenyalar que Abu Sayyaf ha capturat més de 200 persones des de l'any 2003.** D'altra banda, el Govern va responsabilitzar el grup de bona part dels més de 140 atemptats amb artefactes explosius que es van registrar durant l'any, en els quals més de 50 persones van morir i gairebé 300 van resultar ferides. Finalment, cal destacar que el Govern va advertir de nou sobre la presència d'organitzacions foranes considerades terroristes que operen al sud del país i mantenen estrets vincles amb Abu Sayyaf.

Les Forces Armades de Myanmar van dur a terme una de les ofensives contrainsurgents més intenses dels últims anys a l'estat Karen

Myanmar	
Inici:	1948
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, grups armats (KNU/KNLA, SSA-S, KNPP, UWSA, CNF, ALP, DKBA, KNPLAC, SSNPLO)
Intensitat:	1
Evolució:	↑
Síntesi:	

Des de 1948 desenes de grups armats insurgents d'origen ètnic s'han enfrontat al Govern de Myanmar per reclamar un reconeixement a les seves particularitats ètniques i culturals i per demanar reformes en l'estructuració territorial de l'Estat o la independència. Des de l'inici de la dictadura militar el 1962, les Forces Armades han combatut contra grups armats als estats ètnics, i les demandes d'autodeterminació de les minories s'han combinat amb les peticions de democratització compartides amb l'oposició política. El 1988 el Govern va iniciar un procés d'acords d'alto el foc amb part dels grups insurgents, permetent-los prosseguir amb la seva activitat econòmica (tràfic de drogues i pedres precioses, bàsicament). No obstant això, les operacions militars han estat constants en aquestes dècades, i han estat especialment dirigides contra la població civil, amb l'objectiu d'acabar amb les bases dels grups armats, provocant el desplaçament de centenars de milers de persones.

Els dos principals escenaris de violència van ser els estats Karen i Shan, encara que també es van registrar atemptats amb artefactes explosius a Rangun i a l'estat Mon. A l'estat Karen, les Forces Armades i el grup armat karen DKBA (escindit del KNU) van dur a terme l'ofensiva militar més important de la dècada, que va provocar la fugida a Tailàndia d'unes 4.000 persones. Algunes veus van assenyalar que els motius de l'ofensiva serien l'intent del DKBA d'eradicar militarment les

bases del KNU, controlar els recursos naturals de la regió i mantenir més vincles comercials amb la veïna Tailàndia. A més, **el DKBA va iniciar una campanya de reclutament forçós de població civil a l'estat Karen** per incrementar els seus efectius de 6.000 a 9.000 i satisfer així els requisits del Govern per integrar-se al cos de la guàrdia fronterera, que estaria sota les ordres de les Forces Armades. Es desconeix quantes persones van morir durant els enfrontaments armats, encara que el KNU va declarar que uns 250 militars podrien haver mort durant el primer semestre de l'any. Per la seva part, Tailàndia va incrementar la pressió sobre el KNU per restringir la seva activitat armada en territori tailandès. A l'estat Shan, es van produir enfrontaments esporàdics entre l'Exèrcit i els grups armats SSA-S, KNPP i PNLO. **Als mesos de juliol i agost, més de 30.000 persones es van veure obligades a creuar la frontera amb la Xina com a conseqüència dels enfrontaments entre les Forces Armades i l'MNDAA, auxiliat per l'UWSA.** Des de mitjan 2008, en l'esmentat estat s'ha incrementat significativament la tensió entre el Govern i diversos grups armats que, com el KIA, l'NDAA o el SSA-N, van firmar acords d'alto el foc amb el Govern però que es neguen a ser incorporats a la guàrdia fronterera. En aquest sentit, diverses fonts van alertar sobre la creixent tensió militar entre el Govern i l'UWSA (el grup armat més poderós) i sobre una eventual represa d'un conflicte d'alta intensitat als estats Shan o Kachin, on el KIO també ha advertit sobre la represa de l'activitat armada si el Govern continua insistint en la seva incorporació a la guàrdia fronterera.

Tailàndia (sud)	
Inici:	2004
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern
Actors:	Govern, grups armats d'oposició secessionistes
Intensitat:	2
Evolució:	=
Síntesi:	

El conflicte al sud de Tailàndia es remunta a començament del segle XX, quan el llavors Regne de Siam i la potència colonial britànica a la península de Malàisia van decidir partir el Soldanat de Patani. Com a conseqüència, alguns territoris van quedar sota sobirania de l'actual Malàisia i altres (les províncies meridionals de Songkhla, Yala, Patani i Narathiwat) sota sobirania tailandesa. Durant tot el segle XX hi ha hagut grups que han lluitat per resistir les polítiques d'homogeneïtzació política, cultural i religiosa impulsades per Bangkok o bé per exigir la independència de les esmentades províncies, de majoria malai-musulmana. El conflicte va assolir el seu moment àlgid en els anys seixanta i setanta i va remetre en les següents dècades gràcies a la democratització del país. Tanmateix, l'arribada al poder de Thaksin Shinawatra el 2001 va implicar un dràstic gir en la política contrainsurgent i va precedir l'esclat del conflicte armat que viu la regió des del 2004. La població civil, tant budista com musulmana, és la principal víctima de la violència, normalment no reivindicada per cap grup.

El Govern va declarar que la violència va disminuir durant els primers mesos de 2009, però un estudi del centre d'investigació tailandès Deep South Watch presentat a mitjan setembre va revelar que encara que els índexs de violència s'havien reduït gradualment des de l'any 2007 van tornar a repuntar l'any 2009, en el qual s'haurien assolit els 100 incidents armats al mes (el nombre més alt des del 2007). El mateix centre va assenyalar que des del 2004 fins a l'agost de 2009 s'havien produït més de 9.000 incidents armats on més de 3.600 persones havien mort i més de 6.000 havien resultat ferides. Alguns mitjans de comunicació, tanmateix, consideren que el nombre de víctimes mortals ja ha superat les 4.000 des de l'any 2004. Com en anys anteriors, la violència va afectar principalment la població civil (tant budista com musulmana) i va tenir un impacte especial en l'àmbit educatiu, amb desenes d'atacs contra col·legis i docents. Fonts d'intel·ligència estimen que la insurgència, liderada principalment pel grup BRN-C, comptaria actualment amb entre 4.000 i 9.000 membres actius al sud del país, que actuarien en petites cèl·lules descentralitzades i amb gran autonomia a les seves accions. Encara que el Govern va declarar que la clau per solucionar el conflicte armat passava per impulsar projectes de desenvolupament, enfortir la cooperació amb Malàisia, incrementar la participació local i dur a terme mesures educatives i culturals, **Bangkok va incrementar la presència militar al sud del país (on ja està desplegat gairebé la meitat de l'Exèrcit) i va prorrogar l'estat d'emergència que regeix les tres províncies meridionals.** En aquest sentit, Amnistia Internacional va acusar les Forces Armades de practicar la tortura de manera sistemàtica, mentre que diverses organitzacions van criticar el Govern per impulsar la creació de grups d'autodefensa civil.

Europa

Rússia (Txetxènia)	
Inici:	1999
Tipologia:	Autogovern, Identitat, Sistema Intern
Actors:	Govern federal rus, Govern de la república de Txetxènia, grups armats d'oposició
Intensitat:	1
Evolució:	↑
Síntesi:	

Després de la primera guerra de Txetxènia (1994-1996), que va enfrontar la Federació Russa amb la república txetxena principalment per la independència d'aquesta última (auto-proclamada el 1991 en el context de descomposició de l'URSS) i que va acabar en un tractat de pau que no va resoldre l'estatus de Txetxènia, el conflicte es va reobrir el 1999, en l'anomenada segona guerra txetxena, amb el detonant d'unes incursions al Daguestan de rebels txetxens i atemptats en ciutats russes. En un context preelectoral i amb un discurs antiterrorista, l'Exèrcit rus va entrar de nou a Txetxènia per combatre el règim independentista moderat sorgit després de la primera guerra i devastat, al seu torn, per disputes internes

i una criminalitat creixent. Rússia va donar per acabada la guerra el 2001, sense acord ni victòria definitiva, i va propiciar un estatut d'autonomia i una administració txetxena prorusa. Tanmateix, els enfrontaments persisteixen paral·lelament a una creixent islamització de les files rebels txetxenes i una regionalització de la lluita armada.

La situació es va caracteritzar pel contrast entre el discurs oficial d'estabilitat i el deteriorament en la seguretat, especialment per a la població civil. El Kremlin va anunciar a mitjan abril **el final de l'operació antiterrorista a Txetxènia**, amb referència a la campanya militar iniciada el 1999 amb què va començar la segona guerra. La decisió implicava el final de les mesures excepcionals i la retirada de tropes federals temporals. Malgrat l'anunci, **va augmentar la violència durant l'any, amb un increment de les accions dels grups irregulars, inclosos els atemptats suïcides.** Més d'un centenar de persones van morir el 2009 a causa de la violència insurgent i contrainsurgent. Segons el Ministeri de l'Interior txetxè, entre final d'abril i novembre, 118 combatents van resultar morts. Entre els incidents, va destacar una operació de les forces de seguretat txetxenes a mitjan novembre, amb un balanç oficial de 20 rebels morts. Al seu torn, la insurgència del nord del Caucas va reivindicar un atemptat contra un tren de luxe a 320 quilòmetres de Moscou al novembre, que va causar 26 morts i prop d'un centenar de ferits, si bé diverses anàlisis en van posar en dubte l'autoria. Així mateix, es va incrementar la cooperació contrainsurgent entre Txetxènia i Ingúixia. Paral·lelament, **van continuar les greus violacions de drets humans**, incloent els segrestos i les desaparicions. Organitzacions locals i internacionals van instar Rússia a posar fi al clima d'abusos contra els civils. Durant l'any van ser assassinades diverses persones vinculades a l'àmbit dels drets humans, el periodisme i el treball humanitari, incloent l'activista de l'ONG Memorial, Natalia Estemirova.⁵¹ D'altra banda, al març va aparèixer assassinat a Dubai l'excomandant del batalló Vostok i principal rival del president txetxè, Sulim lamadaiev.

Rússia (Ingúixia)	
Inici:	2008
Tipologia:	Sistema Intern
Actors:	Govern federal rus, Govern de la república d'Ingúixia, grups armats d'oposició (Jamaat Ingush)
Intensitat:	1
Evolució:	↑
Síntesi:	

La violència de baixa intensitat que experimenta Ingúixia des de començament del segle XXI enfronta les forces de seguretat locals i federals i una xarxa de cèl·lules armades de caire islamista, coneguda com a Jamaat Ingush i integrada al Front del Caucas (moviment que agrupa les diferents insurgències del nord del Caucas). Amb orígens que es remunten a la participació de combatents ingúixos en la primera guerra txetxena (1994-1996), a partir del 2002 la insurgència ingúixa es va

51. Vegeu el capítol 5 (Drets humans i justícia transicional).

reestructurar sobre línies territorials, impulsant una campanya de violència local que, sense la pulsio nacionalista de Txetxènia, perseguia la creació d'un estat islàmic al Caucas. L'inici de la violència a Ingúixia es va produir en paral·lel a la presidència de la república de Murat Zyazikov, durant el mandat del qual (2002-2008) es van produir nombrosos problemes de violacions de drets humans, corrupció, pobresa i un clima de desgovern i tensió social i política. La insurgència ingúixa ataca periòdicament el personal militar i civil de l'aparell de l'Estat rus i local. L'any 2008 hi va haver un increment de la violència i la tensió.

La situació de seguretat a la república va continuar agreujant-se, malgrat el canvi en la seva presidència a final de 2008 i els anuncis de disposició al diàleg amb la insurgència islamista per part del nou mandatari, Yunus-Bek Ievkurov. Durant l'any van morir més d'un centenar de persones, entre insurgents, membres de les forces de seguretat i civils, xifra que la cadena BBC va elevar a 200 a final d'octubre i que l'ONG Metges Sense Fronteres va comptabilitzar en 140 durant els primers sis mesos de l'any. Així mateix, es van incrementar els atemptats suïcides i els atacs selectius de la insurgència contra alts càrrecs. A l'agost, 25 persones van morir i 140 van resultar ferides, incloent menors, en un atac suïcida amb un camió bomba contra un recinte policial a la ciutat de Nazran, l'atac més mortífer dels últims anys al nord del Caucas. Així mateix, el president d'Ingúixia va ser víctima d'un atemptat, en el qual va resultar ferit, mentre que en diversos atacs durant l'any van morir altres alts càrrecs, com el ministre de Construcció i la número dos del Tribunal Suprem. En resposta, Ingúixia i Txetxènia van incrementar la cooperació contrainsurgent. Paral·lelament, va continuar el clima de violència i abusos contra la població civil. L'ONG Memorial va advertir de la transformació de la lluita antiterrorista al nord del Caucas en un estat de terror, a causa de les execucions extrajudicials, la tortura, les desaparicions i la impunitat, presents també a Ingúixia. L'opositor polític ingúix Maksharip Aushev va ser assassinat a la república veïna de Kabardino-Balkària. L'octubre, el president va destituir tot el seu Govern, criticat per la manca d'estratègies adequades per resoldre els problemes socioeconòmics de la república. A més, va iniciar contactes amb els clans locals per formar un consell de *teips* (clans) a fi d'abordar els problemes d'Ingúixia.

Turquia (sud-est)	
Inici:	1984
Tipologia:	Autogovern, Identitat Intern internacionalizat
Actors:	Govern, PKK, TAK
Intensitat:	2
Evolució:	↓

Síntesi:

El PKK, creat el 1978 com un partit polític de tipus marxista-leninista i dirigit per Abdullah Öcalan, va anunciar el 1984 una ofensiva armada contra el Govern, embarcant-se en una campanya d'insurgència militar per reclamar la independència del Kurdistan, fortament contestada pel Govern en defensa de la integritat territorial. La guerra que es va desencadenar entre el PKK i el Govern va afectar de manera especial la població civil kurda del sud-est de Turquia, atrapada en un foc creuat i víctima de les persecucions i campanyes d'evacuacions forçades exercides pel Govern. El conflicte va donar un gir el 1999, amb la detenció d'Öcalan i el posterior anunci del PKK de l'abandonament de la lluita armada i la transformació dels seus objectius, deixant enrere la demanda d'independència per centrar-se en la reivindicació del reconeixement a la identitat kurda dins de Turquia. Entre el discurs de lluita antiterrorista de Turquia i d'autodefensa per part del PKK, el conflicte es va mantenir viu en forma de tensió durant els anys posteriors i va augmentar el 2007.

L'oportunitat de pau oberta durant l'any, arran de mesures de confiança del Govern i del PKK, es va posar en dubte a final d'any per la il·legalització del partit pro-kurd DTP i un augment de la violència. Fins al novembre els enfrontaments es van reduir notablement, encara que hi va haver diversos xocs i operacions transfrontereres de l'Exèrcit contra el PKK, amb desenes de morts. Segons el balanç del grup, 128 soldats i 94 combatents van morir durant el 2009. El PKK, que ja des de final de 2008 i fins a les eleccions locals de març del 2009 va mantenir una posició formalment no ofensiva, va anunciar a l'abril un nou alto el foc, que va renovar successivament, en paral·lel a les seves crides al diàleg i a l'elaboració d'un full de ruta per part del seu líder, Abdullah Öcalan.⁵² El Govern, en un gir a la seva posició d'anys anteriors, va anunciar al juliol la preparació de reformes per resoldre la qüestió kurda, que va presentar al novembre davant del Parlament. El pla va ser rebutjat per l'oposició, mentre que l'Exèrcit li va donar suport, però es va mostrar determinat

a acabar amb el PKK. En aquest sentit, el Parlament va renovar un any més el permís a l'Exèrcit per atacar el grup a l'Iraq, decisió considerada pel PKK com una declaració de guerra. A més, el grup armat va qualificar d'ambigu el pla de reformes del Govern. Tot i així, el PKK va enviar, a iniciativa d'Öcalan i com a gest de pau, un grup de 34 persones –vuit combatents i 24 civils refugiats– des de l'Iraq a Turquia a l'octubre. No obstant això, la multitudinària rebuda a aquests a Diyarbakir va ser molt criticada per la classe política turca. A més, la tensió entre l'Estat i sectors socials i polítics kurds es va manifestar tot l'any, amb detencions massives d'activistes i membres del DTP acusats de vincles amb el PKK després de les eleccions de març, en les quals el DTP va obtenir una àmplia victòria al sud-est. Les detencions van ser contestades amb protestes, que van causar la mort d'almenys un policia i

52. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

desenes de ferits. La tensió va fer un salt notable a partir de desembre, amb un atemptat d'una cèl·lula del PKK a la província de Tokat (centre), sense ordres centrals, que va causar la mort de set soldats i que va tenir un considerable impacte polític i social; i amb l'ordre judicial d'il·legalització del DTP, acusat de cooperar amb el PKK. **Aquest últim va qualificar la posició del Govern i de l'Estat com a intent d'anihilació del grup i de les seves bases;** va criticar les noves condicions de detenció d'Öcalan; i va amenaçar amb un procés de no retorn, amb referència a una restitució de la violència. Les posteriors protestes kurdes en nombroses ciutats es van saldar amb tres civils morts i diversos ferits. Les detencions massives de final d'any contra cercles kurds, incloent alcaldes del DTP, es van saldar amb més de 300 inculpats.

Orient Mitjà

Iraq	
Inici:	2003
Tipologia:	Sistema, Govern, Recursos Intern internacionalitzat
Actors:	Coalició internacional liderada pels Estats Units i el Regne Unit, grups armats d'oposició interns i externs
Intensitat:	3
Evolució:	=
Síntesi:	

La invasió de l'Iraq per part de la coalició internacional liderada pels Estats Units el març de 2003, utilitzant la presumpta presència d'armes de destrucció massiva com a argument i amb la voluntat d'enderrocar el règim de Saddam Hussein per la seva suposada vinculació amb els atacs de l'11 de setembre de 2001 a Nova York, va propiciar l'inici d'un conflicte armat en el qual, progressivament, es van involucrar nombrosos actors: les tropes internacionals, les Forces Armades iraquianes, milícies i grups insurgents, com al-Qaida, entre d'altres. El nou repartiment de poder entre grups sunnites, xiïtes i kurds en el marc institucional instaurat després de l'enderrocament de Hussein va provocar descontentament entre nombrosos sectors. La violència ha anat augmentant, i s'ha superposat l'oposició armada contra la presència internacional al país a la lluita interna pel control del poder

amb un component marcat sectari des de febrer de 2006, principalment entre xiïtes i sunnites.

El país va continuar registrant alts nivells de violència, que es van intensificar a partir del segon semestre coincidint amb el replegament de les tropes dels Estats Units de les ciutats iraquianes al juny i amb la proximitat dels comicis previstos per a principi de 2010 (les segones eleccions generals des de l'enderrocament de Saddam Hussein). Els continus atacs, atemptats suïcides i episodis de violència sectària van acabar amb la vida de milers de persones durant tot l'any. Segons un estudi de l'organització Iraq Body Count, un total de 4.500 civils van morir el 2009, la meitat respecte a la xifra de l'any anterior i el menor nombre de víctimes civils des de la invasió del país el 2003. No obstant això, el 2009 va augmentar el nombre de morts en atemptats de gran escala. A l'octubre, l'atemptat més mortífer des de 2007 va provocar la mort de 150 persones en ple centre de Bagdad, teòricament una de les zones més ben custodiades del país, que ja havia sofert un altre atemptat dos mesos abans amb un saldo de més d'un centenar de morts. Cap a final d'any la situació d'inseguretat i les dificultats per aprovar la llei electoral que havia de regir els pròxims comicis generals van posar en dubte la possibilitat que els Estats Units puguin concretar **el calendari de retirada de tropes anunciat al febrer pel president nord-americà Barack Obama, que preveu la sortida de les forces de combat l'agost de 2010 i la permanència de 50.000 efectius per a missions limitades fins a final de 2011.** Finalment, just abans que vencés el termini límit i sota pressió dels Estats Units, el Parlament iraquí va aprovar la normativa electoral i els comicis es van programar per al 7 de març. Un dia després, el país va viure una altra de les seves jornades més sagnants, amb una sèrie d'atemptats a Bagdad que van causar més d'un centenar de morts. La tensió política i la violència també van marcar les eleccions locals en 14 de les 18 províncies del país a començament d'any i els comicis al Kurdistan iraquí al juliol. La conflictivitat a la província de Nínive i la seva capital, Mossul, així com la incerta situació política a la també ciutat del nord Kirkuk, rica en petroli i marcada per les divisions ètniques, van convertir aquestes zones en els principals focus d'atenció pel seu potencial d'inestabilitat.

Quadre 1.3. Increment de la conflictivitat als "territoris en disputa" del nord de l'Iraq

Els coneguts com a "territoris en disputa" abasten una franja de territori al sud dels límits de l'actual Regió Autònoma del Kurdistan (l'Iraq) i que s'estén de Síria a l'Iran. Escenari de les polítiques d'arabització del règim de Saddam Hussein, seguides de l'expulsió de la població kurda, la situació d'aquests territoris constitueix l'eix principal de tensió entre el Govern Regional del Kurdistan (KRG, per les seves sigles en anglès) i el poder central de Bagdad. Mentre les autoritats kurdes exigeixen definir l'estatus d'aquestes zones en el marc del que s'estableix en la Constitució de 2005, nombrosos factors l'han impossibilitat fins al moment, sense que hi hagi perspectives que es dugui a terme.⁵³

Segons el KRG, aquestes zones inclouen territoris dins de les actuals governacions de Kirkuk, Nínive (Mossul), Diyala i Wasit (Kut) i la seva qualificació de "disputats" rau en el fet que les seves fronteres internes, les seves unitats administratives, els

53. Tomàs, Núria i Villellas, Ana. "La Región Autónoma del Kurdistan: riesgos y retos para la paz". *Quadern de Construcció de Pau*, núm. 8 (juliol de 2009). Escola de Cultura de Pau, a: <http://escolapau.uab.cat/img/qcp/kurdistan_riegos_paz.pdf>.

seus recursos i la seva població van ser subjectes a canvis en el marc dels programes d'arabització adoptats fa dècades pel Govern central. Segons dades del KRG, els esmentats canvis van fer disminuir el nombre de població kurda a cada regió, van crear noves unitats i van transferir a colons àrabs terra que pertanyia a kurds i turcmans. Per això, des del KRG es reclama que es reverteixin aquelles polítiques i es defineixi l'estatus d'aquests territoris, per la qual cosa les autoritats kurdes van iniciar el 2003 una campanya per solucionar aquesta qüestió. D'altra banda, des del Govern central es veu amb reticència les pretensions kurdes i s'afirma que només poden qualificar-se d'àrees "en disputa" perquè el KRG les reclama.

L'evolució dels esdeveniments s'ha produït en dos nivells. En l'àmbit legislatiu, s'han aprovat diversos articles sobre els "territoris en disputa". Destaca l'article 58, de la Llei d'Administració Transicional de 2004, i que va ser absorbit posteriorment per l'article 140 de la Constitució iraquiana votada el 2005, que defineix, amb certa ambigüitat, tres fases per assolir una definició final de l'estatus d'aquestes zones: "normalització", elaboració d'un cens i celebració d'un referèndum. En l'àmbit de polítiques en el terreny, diversos experts afirmen que la zona ha passat a ser progressivament controlada *de facto* pel KRG, encara que roman de *iure* sota el Govern central. En la pràctica i entre altres mesures, això ha significat la presència de peshmergues, o forces regionals del Kurdistan. Respecte a les fases previstes, si bé la data límit fixada per la Constitució per a la celebració del referèndum (31 de desembre de 2007) no es va complir, s'ha dut a terme part de les altres fases. Segons el Govern kurd, la fase de normalització està completa i logisticament està tot preparat per al cens. No obstant això, la impossibilitat d'assolir acords entre les parts ha impossibilitat avenços per a la celebració d'un referèndum.

Respecte a les causes de la disputa, destaquen dos elements principals, i cadascun rep un èmfasi diferent segons els punts de vista. D'una banda, es defineix la problemàtica entorn dels "territoris en disputa" com una qüestió de dignitat i de justícia històrica, establint l'arrel del problema en la política implementada fa dècades per Bagdad. D'altra banda, des d'altres visions s'afirma que l'existència de petroli en aquesta zona constitueix el principal factor de pugna. Segons la primera visió, s'emfatitza que el dany sofert en el passat ha de ser corregit i reparat, per a la qual cosa l'aplicació de l'article 140 es planteja com la solució única i perfecta. Segons el segon punt de vista, la qüestió del petroli constitueix el factor fonamental de la disputa, vinculat a les aspiracions d'independència percebudes i a les forces centrífugues d'Erbil.

A mesura que ha anat augmentant la tensió política, s'ha constatat un increment de la violència directa a les "zones en disputa". La violència s'ha manifestat de diverses formes: s'han produït continus atemptats amb bomba que han causat la mort de desenes de persones, però també assassinats i nombrosos incidents. Els dos principals punts conflictius es concentren, d'una banda, a l'àrea de Mossul i, de l'altra, a la zona de Kirkuk. Prop d'aquesta ciutat es va produir a mitjan juny de 2009 un atemptat de gran magnitud, que va causar la mort de més de 70 persones i ferides a unes 200.

Cal tenir en compte que la violència als "territoris en disputa" té un caràcter complex i multidimensional, i adquireix, de vegades, un caràcter extremadament difús. Segons diversos analistes, existeix la percepció que darrere de la violència hi són, alhora, "tots i ningú". Tot i així, és possible identificar diversos factors que contribueixen a la violència als "territoris en disputa", encara que l'atribució del seu origen és objecte de respostes diametralment oposades. Per a uns, entre els quals es troben fonts governamentals kurdes, la violència prové fonamentalment de grups de l'entorn de la xarxa d'al-Qaida, o bé de la suma d'aquests i una insurgència baathista que compta amb el suport de Síria. Els que atribueixen a l'origen de la violència un caràcter extern també destaquen la presència d'elements violents saudites o iemenites com a factor principal. A més, en altres casos, es responsabilitza països veïns, com Turquia, del suport a una de les parts enfrontades i que suposa, per tant, un element de tensió.

Per a d'altres, en canvi, la violència té un origen intern destacable. En aquest sentit, analistes entrevistats han expressat l'opinió que certa responsabilitat recau en les actuacions del KRG: la presència massiva de peshmergues fortament armats en un territori tan petit (per exemple la ciutat de Kirkuk), juntament amb la presència de milícies d'altres comunitats (àrabs sunnites i turcmans) –encara que d'una magnitud molt menor–, hauria contribuït a avivar la situació. A això, es pot afegir els missatges agressius llançats per totes les parts, així com l'interès polític que, segons alguns analistes, tindrien els dirigents kurds a mantenir el nivell de violència a la zona, afegint, al seu torn, que s'hi estaria desenvolupant un conflicte entre els principals partits kurds, el PUK i el KDP, per al seu control. Així mateix, des del Govern central hi ha hagut certa aproximació agressiva, com exemplifica l'entrada de tancs l'agost de 2008 a Khanaqin. Al seu torn, la presència de la Policia Nacional iraquiana a Mossul, amb un fort control de l'àrea, tindria també un important pes a intensificar la situació.

Els riscos d'augment de la conflictivitat semblen evidents. Per evitar-la, seria desitjable, d'entrada, reduir la retòrica agressiva utilitzada en els últims temps, buscar consensos i iniciar polítiques de construcció de confiança i de construcció de pau amb caràcter urgent.

Israel – Palestina	
Inici:	2000
Tipologia:	Autogovern, Identitat, Territori Internacional ⁵⁴
Actors:	Govern israelià, milícies de colons, ANP, Fatah (Brigades dels Màrtirs d'al-Aqsa), Hamàs (Brigades Ezzedin al-Qassam), Jihad Islàmica, FPLP, FDLP, Comitès de Resistència Popular
Intensitat:	2
Evolució:	↓

Síntesi:

El conflicte entre Israel i els diferents actors palestins es va reiniciar l'any 2000 amb l'esclat de la segona Intifada propiciada pel fracàs del procés de pau promogut a començament dels anys noranta (Procés d'Oslo, 1993-1994). El conflicte palestí-israelià es va manifestar el 1947 quan la resolució 181 del Consell de Seguretat de l'ONU va dividir el territori de Palestina, sota mandat britànic, en dos estats; poc després, es va proclamar l'Estat d'Israel (1948), i des de llavors no s'ha pogut materialitzar un Estat palestí. Després de la guerra de 1948-49 Israel va annexionar Jerusalem oest, i Egipte i Jordània van passar a controlar Gaza i Cisjordània, respectivament. El 1967, Israel va ocupar Jerusalem Est, Cisjordània i Gaza després de vèncer en la Guerra dels Sis Dies contra els països àrabs. L'autonomia dels territoris palestins no va ser formalment reconeguda fins als acords d'Oslo, tot i que la seva implementació es va veure impedida per l'ocupació militar i pel control del territori imposat per Israel.

L'any es va iniciar amb alts nivells de violència produïda de l'ofensiva israeliana sobre la Franja de Gaza, que es va estendre des del 27 de desembre de 2008 al 19 de gener de 2009. L'anomenada Operació Plom Fos va culminar amb 1.400 palestins morts, la meitat d'ells civils; i 13 víctimes israelianes, de les quals tres eren civils. Si bé es va posar fi a la campanya aèria i terrestre, Israel va mantenir durant tot l'any un intens bloqueig al territori palestí, aguditzant la crisi humanitària que pateix la població per la falta d'accés a béns i serveis bàsics, així com a materials per reconstruir el que s'havia devastat durant l'operació israeliana sobre Gaza de desembre i gener.⁵⁵ Al setembre, un extens informe encarregat per l'ONU i liderat pel jutge sud-africà Richard Goldstone va denunciar **la comissió de crims de guerra durant el conflicte a Gaza**, i va acusar Israel d'ús desproporcionat de la força i atacs indiscriminats contra civils, i Hamàs del llançament de coets contra territori israelià. El text, que va ser aprovat per la Comissió de Drets Humans de l'ONU i va aixecar una intensa polèmica, recomana remetre el cas al Tribunal Penal Internacional si les parts no investiguen adequadament les denúncies sobre aquests abusos.⁵⁶ En l'àmbit polític, les eleccions a Israel al febrer van determinar l'arribada al poder del Likud en coalició amb partits d'extrema dreta. Les expectatives sobre l'impuls al procés

de pau per part de la nova administració dels Estats Units es van reduir durant l'any davant de les evidents **dificultats de Washington per aconseguir un compromís del Govern de Benjamin Netanyahu per frenar la construcció d'assentaments a Cisjordània i Jerusalem Est**, una condició que els palestins consideren indispensable.⁵⁷ Al desembre, el Govern israelià es va mostrar disposat a suspendre per deu mesos la construcció de colònies a Cisjordània, però va mantenir la seva política de demolicions de cases de famílies palestines i va anunciar la construcció d'uns altres 700 habitatges a Jerusalem Est. A final d'any, la mort d'un israelià i de sis palestins, en incidents a Cisjordània i Gaza, va alertar sobre un possible augment de la violència.

Iemen	
Inici:	2004
Tipologia:	Sistema Intern
Actors:	Govern, seguidors del clergue Al-Houthi (Al-Shabab al-Mumen)
Intensitat:	2
Evolució:	↑

Síntesi:

El conflicte es va iniciar el 2004 quan els partidaris del clergue al-Houthi, pertanyents a la minoria xiïta, van iniciar una rebel·lió al nord del Iemen amb la intenció de reinstaurar un règim teocràtic similar al desaparegut el 1962. Així mateix, els rebels sempre han acusat el Govern de corrupció i de desatendre les regions muntanyoses septentrionals, alhora que s'han oposat a la seva aliança amb els Estats Units en la lluita contra el terrorisme. El conflicte s'ha cobrat milers de víctimes i ha provocat el desplaçament de milers de persones. La violència es va intensificar a començament del 2007, fins que el juny d'aquell any es va assolir un acord de pau. Tanmateix, es van mantenir els enfrontaments més o menys esporàdics i les acusacions de violació dels acords subscrits.

La violència es va intensificar significativament al Iemen en el marc del conflicte entre el Govern i els seguidors d'al-Houthi, al nord del país, amb un dramàtic impacte en la població civil. Durant el primer semestre es van reiterar les acusacions mútues de no respectar la treva acordada el 2008. Els enfrontaments van augmentar a partir d'agost, després que **el Govern llançés una àmplia ofensiva contra els insurgents xiïtes, batejada com a Operació Terra Cremada**. Els xocs van provocar el desplaçament d'unes 75.000 persones, elevant la xifra total a 175.000 des de l'inici de les hostilitats el 2004. Agències humanitàries i ONG van alertar sobre la greu situació de la població civil, en moltes ocasions atrapada a la zona de combats.⁵⁸ Al setembre es va denunciar la mort de 87 persones en un camp de refugiats per un presumpte atac de les forces de seguretat. Les restriccions d'accés a la zona de conflicte van dificultar l'assistència humanitària i una

54. Malgrat que "Palestina" (L'Autoritat Nacional del qual Palestina és una entitat política vinculada a una determinada població i a un territori) no és un Estat reconegut internacionalment, es considera el conflicte entre Israel i Palestina com a "internacional" i no com a "intern" per tractar-se d'un territori ocupat il·legalment i la pretesa pertinença del qual a Israel no és reconeguda pel Dret Internacional ni per cap resolució de Nacions Unides.

55. Vegeu el capítol 4 (Crisis humanitàries).

56. Vegeu el capítol 5 (Drets humans i justícia transicional).

57. Vegeu el capítol 3 (Processos de pau).

58. Vegeu el capítol 4 (Crisis humanitàries).

valoració independent del nombre de víctimes, que, segons les estimacions, podria haver ascendit a centenars de persones, entre civils i combatents. Durant l'últim trimestre, el conflicte amenaçava amb una escalada regional, per la creixent implicació d'Aràbia Saudita i l'Iran. Paral·lelament, el Iemen va afrontar uns altres dos focus de conflicte. El primer es va situar al sud del país, on es van produir reiterades manifestacions per denunciar la discriminació governamental cap a la regió i xocs entre grups secessionistes i les forces de seguretat, en els quals van morir una vintena de persones. El segon focus es va relacionar amb les accions d'al-Qaida, les branques iemenita i saudita del qual

van anunciar la seva fusió al gener. Durant l'any, els xocs entre les forces de seguretat iemenites i presumptes membres d'al-Qaida van provocar la mort d'almenys cinquanta persones i unes altres sis van ser condemnades a mort per col·laboració amb la xarxa. A final del 2009 l'atenció internacional es va centrar al Iemen a causa del fallit atemptat contra un avió que es dirigia als Estats Units, protagonitzat per un jove nigerià entrenat en territori iemenita. Al-Qaida a la Península Àrabica va reivindicar l'acció, argumentant que era una represàlia per l'ofensiva de les forces iemenites amb suport dels Estats Units, que al mes de desembre va provocar la mort d'almenys 60 militants.

Quadre 1.4. Factors de desestabilització al Iemen

El 22 de maig de 2010 el Iemen compleix 20 anys com a Estat, després de la unificació el 1990 de la República Àrab del Iemen (RAI), al nord, i la República Democràtica Popular del Iemen (RDPI), al sud. El vintè aniversari de l'única república de la Península Àrabica es commemora en un context d'intensa inestabilitat, enmig de creixents enfrontaments a la zona nord del país, del desplaçament forçat de milers de persones, i mentre diversos analistes adverteixen sobre la possibilitat que el Iemen passi a integrar la llista d'estats fallits. En el seu últim rànquing sobre el tema, la revista *Foreign Policy* ja el situava en una situació d'elevat "perill" –en el lloc 18 després de Corea del Nord– i alertava sobre la possibilitat que es convertís en un nou Afganistan.⁵⁹ El desembre de 2009, després del fallit atemptat contra un avió que es dirigia a Detroit per part d'un jove nigerià entrenat al Iemen, tota l'atenció internacional es va centrar en els riscos que comportava el país pel seu potencial d'acollida de bases d'al-Qaida, una situació de la qual havia advertit mesos abans el president dels Estats Units, Barack Obama. Quins factors determinen la inestabilitat en aquest país? Quines són les claus per entendre els conflictes que afecten el Iemen? Sense ànim exhaustiu, a continuació s'identifiquen els principals focus de tensió i alguns trets i tendències en l'àmbit econòmic, polític i demogràfic que incideixen en l'actual escenari.

En primer lloc, cal destacar que els últims episodis de violència al país han girat entorn de tres eixos. El principal focus de conflicte –pràcticament ignorat per la comunitat internacional en els últims anys, encara que més visible durant el 2009–, es concentra al nord del país, on s'enfronten les forces governamentals i els insurgents coneguts com a al-houthistes –seguidors d'al-Houthi–, en el marc d'unes hostilitats que es van iniciar el 2004. El Govern de Sanà acusa els rebels de pretendre la reinstauració d'un imamats com el que va imperar durant mil anys a la zona, fins al triomf de la revolució republicana de 1962. És a dir, un règim clerical sota els principis del zaidisme, una branca del xiisme minoritària al Iemen, però que és majoria al nord del país. Els al-houthistes, mentrestant, acusen el Govern de corrupció i de marginar la zona septentrional del país i han condemnat l'aliança de Sanà amb els Estats Units en la seva campanya de lluita contra el terrorisme. El conflicte s'ha desenvolupat en un rerefons d'identitats sectàries, de subdesenvolupament regional i de la percepció d'injustícies històriques, i ha generat centenars de víctimes mortals entre la població civil i els combatents, a més d'una severa crisi humanitària a la zona producte del desplaçament forçat d'unes 175.000 persones. Les dificultats d'accés a la regió han impossibilitat una avaluació externa del conflicte i de les denúncies sobre l'ús d'armes no convencionals i el reclutament de menors d'edat i de refugiats etiòps i somalis per als combats. A final de 2009 la preocupació internacional també es va centrar en la possibilitat que el conflicte s'intensifiqués arran de la intervenció de països veïns i que, fins i tot, pogués derivar en una escalada regional. Aràbia Saudita va intervenir, a partir de novembre, directament contra els al-houthistes en la zona fronterera i, juntament amb el Iemen –ambdós països de majoria sunnita–, va insinuar que l'Iran –de majoria xiïta– donava suport als insurgents. Teheran va desmentir aquest suport i va criticar la intervenció saudita. En aquest context, alguns analistes plantegen que si l'Iran no estava donant suport encara als rebels, podria estar considerant aquesta opció davant de la creixent participació de Riad en el conflicte.

Paral·lelament, el Govern central iemenita enfronta una creixent activitat del moviment secessionista al sud del país, a la regió que corresponia a l'antiga RDPI i que va viure una experiència socialista en les dècades dels setanta i vuitanta. Des de la unificació, la balança de poder s'ha inclinat cap al nord i, de fet, el president Ali Abdullah Saleh (mandatari de l'ex-RAI des de 1978) ha governat des de llavors sense alternança. El fràgil equilibri polític definit després de la instauració del nou Estat va durar pocs anys i va derivar en l'esclat d'una guerra civil el 1994, que va culminar amb la victòria de les forces del nord. Les tensions persisteixen i l'últim any s'han succeït les manifestacions que denuncien una discriminació cap al sud, especialment referent al control dels recursos, així com als enfrontaments amb les forces de seguretat, que han causat desenes de morts. En aquest escenari, Human Rights Watch ha advertit del clima generat per la repressió del Govern al moviment separatista i del potencial de violència que pot esclatar en aquesta regió.⁶⁰

59. Vegeu Foreign Policy. *The Failed States Index 2009*. Washington DC: Foreign Policy, 2009, a <http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/2009_failed_states_index_interactive_map_and_rankings>.

60. Vegeu Human Rights Watch. *In the Name of Unity: The Yemeni Government's Brutal Response to Southern Movement Protests*. Washington DC, HRW, 15 de desembre de 2009, en <<http://www.hrw.org/en/reports/2009/12/15/name-unity-0>>

El tercer focus de conflicte al país –i el que acapara més atenció internacional– ha estat vinculat a les accions d'al-Qaida, que al gener va anunciar la fusió de la seva branca iemenita i saudita. El Iemen, terra d'origen del pare d'Ossama bin Laden, està ubicat en una zona altament estratègica –on s'uneixen la Península Àrabica i la Banya d'Àfrica–, i compta amb fronteres poroses i amb àrees del territori que escapen al control governamental. Aquests factors converteixen el territori en una base ideal per a les activitats d'al-Qaida, encara més si es té en compte que les forces de seguretat iemenites tenen la seva atenció més centrada en els conflictes que afecten el nord i el sud del país, i que el Iemen apareix com un refugi més viable davant de la persecució més intensa que els membres de la xarxa estan sofrint a la veïna Àrabia Saudita. L'ara denominada al-Qaida a la Península Àrabica, que estaria liderada per l'exsecretari privat de bin Laden, Nasir en-Wuhayshi, porta anys actuant al país, especialment contra interessos occidentals (17 marines van morir l'any 2000 en l'atemptat contra el vaixell de guerra US Cole i unes altres 19 persones van morir en un atemptat contra l'ambaixada dels Estats Units a Sanà el 2008). Segons alguns analistes, el grup podria reforçar les seves posicions al Iemen establint relacions amb tribus locals i explotant els conflictes que afecten el país, per exemple, expressant el seu suport a la lluita secessionista al sud com va fer a mitjan 2009.⁶¹ Des d'abans del fallit atemptat de Detroit, els Estats Units havien intensificat la seva col·laboració amb les forces iemenites en la seva lluita contra al-Qaida, tenint en compte que el grup havia donat senyals d'estar buscant rellevància en els seus atacs i en la creença que aquesta branca podria intentar enfortir-se, considerant les pressions que afronta la xarxa de bin Laden a l'Afganistan i el Pakistan.⁶²

Juntament amb aquests tres focus de conflictivitat, el Iemen afronta un altre conjunt de desafiaments que també amenacen el seu futur polític. Es tracta de problemàtiques socials, econòmiques i demogràfiques que podrien aguditzar el clima de desestabilització. En l'àmbit econòmic, cal tenir en compte que el país és el més pobre del món àrab i que registra altes taxes de desocupació i inflació, així com importants nivells de corrupció. A això se suma que la major part dels recursos de l'Estat –entorn del 75%– provenen dels ingressos del petroli, les reserves del qual s'estan esgotant ràpidament. Algunes estimacions apunten que aquest recurs no durarà més de cinc anys, mentre que previsions una mica més optimistes apunten a una data límit el 2017. Aquestes reserves no són les úniques que es troben en una situació d'alt risc al Iemen. L'alarma s'ha encès davant del dramàtic descens dels recursos hídrics amb què compta el país, que es troba entre les nacions amb més carència d'aigua del món, segons Nacions Unides. L'escenari es dibuixa encara més complex si es considera que aquests factors econòmics s'han d'avaluar en el marc d'una tendència demogràfica a l'alça: s'espera que en els pròxims vint anys la població iemenita es dupliqui i assoleixi els 40 milions de persones. En l'actualitat, més de dos terços dels habitants tenen menys de 24 anys i les previsions apunten que en els pròxims anys una població creixent i empobrida pugui augmentar les pressions al Govern, que tradicionalment ha tingut dificultats per exercir una autoritat centralitzada. El Iemen és un país on les dinàmiques tribals continuen tenint una alta rellevància i compta amb una població altament armada, malgrat els intents del Govern per controlar l'ús d'armes lleugeres estès a les ciutats més grans del país.

Davant d'aquest escenari, anàlisis especialitzades han advertit sobre la necessitat que tant els actors locals com la comunitat internacional actuïn amb rapidesa per evitar una agudització de la violència al Iemen i han recordat que encara que el país ha superat diverses crisis i situacions d'inestabilitat en el passat, mai, com ara, no havia enfrontat una conjunció de desafiaments de resolució tan complexa.⁶³

61. Vegeu Phillips, Sarah i Shanahan, Rodger. *Al Qaida, Tribes and Instability in Yemen*. Sydney: Lowy Institute for International Policy, novembre de 2009, a: <http://www.humansecuritygateway.com/documents/LOWY_AlQaida_Tribes_Instability_Yemen.pdf> i Bakier, Abdul Hamed. "Al-Qaeda en Yemen Supports Southern Secession". *Terrorism Monitor*, Vol. VII, 16, (12 de juny de 2009), a: <http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_007_32.pdf>.

62. L'agost, al-Qaida a la Península Àrabica va atemptar sense èxit contra el príncep saudita Mohammed bin Nayef, responsable de la lluita antiterrorista saudita, amb el mateix tipus d'explosius que els utilitzats pel jove nigerià en el fallit atemptat contra un avió que cobria la ruta d'Amsterdam a Detroit.

63. Vegeu Boucek, Christopher. *Yemen: Avoiding a Downward Spiral*, Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, setembre de 2009, a: <http://www.carnegieendowment.org/files/yemen_downward_spiral.pdf> a International Crisis Group. *Yemen: Defusing the Saada Time Bomb*. Middle East Report N°86, Brussel·les: ICG, 27 de maig de 2009, a: <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6113&l=1>>.